

มองวรรณกรรมพระราชพิธี

ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ*

ม.ล. ค่ายวง วราสิทธิชัย**

ปีพุทธศักราช ๒๕๕๙ เป็นปีสำคัญที่คนไทยได้ร่วมเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติเป็นปีที่ ๖๐ มีการจัดกิจกรรมที่จัดว่าเป็นการเฉลิมพระเกียรติมากมาย เช่น การจัดงานมหกรรมพืชสวนโลกเฉลิมพระเกียรติฯ ราชพฤกษ์ ๒๕๕๙ การวิ่งหรือเดินเฉลิมพระเกียรติ การปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติ การสวมสายรัดข้อมือเฉลิมพระเกียรติ การเทศน์มหาชาติมหากุศลเฉลิมพระเกียรติ น่าสังเกตว่าการเฉลิมพระเกียรติเหล่านี้ บางอย่างมีลักษณะกิจกรรมที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง แต่ล้วนเรียกว่าเป็นการเฉลิมพระเกียรติได้ทั้งสิ้น ถ้าเช่นนั้นความหมายของการเฉลิมพระเกียรติในความคิดและความเข้าใจของคนไทยคืออะไร

หากพิจารณาจากความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานมีดังนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓ กล่าวว่า เฉลิม (ฉะเหลิม) ก. ทำเสริม, เพิ่มเติม. ว. เลิศ, ยอด.

(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๓, น. ๓๑๗)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวว่า เฉลิม (ฉะเหลิม) ก. ยกย่อง เช่น เฉลิมพระเกียรติ, เพิ่มพูน, เสริม, เช่น เฉลิมศรีทธา, ว. เลิศ, ยอด.

(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒, น. ๓๓๗)

* ปรับปรุงจากบทความบรรยายในงานสัมมนาวิชาการทางภาษาและวรรณกรรมไทย ในวันพฤหัสบดีที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๔๙ ณ ห้องอดุล วิเชียรเจริญ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นอกจากนี้ยังมีการใช้คำว่า “เฉลิม” ร่วมกับคำอื่น เช่น เฉลิมฉลอง เฉลิมชัย เฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น จึงทำให้คำนี้มีความหมายเพิ่มขึ้นตามความหมายของคำว่า “ฉลอง” คือ การจัดงานเพื่อเป็นการประกาศหรือแสดงความยินดีในโอกาสนั้นด้วย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๓ กล่าวว่า

ฉลอง (ฉะหลอง) ก. ซ้ำม เช่น ทำฉลอง ว่า ทำซ้ำม ; แทน ; ทำบุญสมโภช หรือบูชาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ฉลองพระ เป็นต้น

(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๓, น. ๓๑๐)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ กล่าวว่า

ฉลอง ๑ (ฉะหลอง) ก. ทำบุญหรือบูชาสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นงานเอ็กเกริกเพื่อแสดงความปิติยินดี เช่น ฉลองพระ ฉลองหนังสือ ฉลองอายุ, จัดงานเอ็กเกริก เพื่อแสดงความยินดีในโอกาสต่างๆ เช่น ฉลองปริญญา, บางที่ใช้คู่กับคำ เฉลิม เป็น เฉลิมฉลอง

ฉลอง ๒ (ฉะหลอง) ก. แทน, ทดแทน, เช่น ฉลองคุณ, ฉลองศรัทธา(ปาก)
ก. ตอบแทนเต็มที่

(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒, น. ๓๓๒)

คำว่า “เฉลิมพระเกียรติ” จึงหมายถึง การแสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์มีพระเกียรติอันยิ่งใหญ่ การแสดงพระเกียรติยศให้ปรากฏหรือประจักษ์โดยทั่วไป หรือการแสดงความชื่นชมยกย่องพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ ดังนั้นกิจกรรมใดก็ตามที่มีลักษณะตรงตามความหมายนี้ก็นับว่าเป็นการเฉลิมพระเกียรติได้ การจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติในปัจจุบันมี ๒ ลักษณะ ลักษณะหนึ่งเป็นงานเฉลิมพระเกียรติที่เป็นการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสาธารณะ เช่น การปลูกป่า การขุดลอกคูคลอง การปลูกต้นไม้ การบริจาคโลหิตและอวัยวะต่าง ๆ เป็นต้น กับอีกลักษณะหนึ่งเป็นงานเฉลิมพระเกียรติที่เป็นการหารายได้ทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อทรงใช้สอยในกิจการที่เป็นพระราชกุศล เช่น การจัดแข่งขันแรลลี่ การจัดทำสายรัดข้อมือจำหน่าย การจัดทำใบโพธิ์ทอง เป็นต้น การเฉลิมพระเกียรติทั้งสองลักษณะนี้มีนัยทั้งการ “เฉลิม” และ การ “ฉลอง” ควบคู่กันเพื่อให้พระเกียรติยศเป็นที่ปรากฏ

ในบรรดากิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ มีวิธีการเฉลิมพระเกียรติอย่างหนึ่งที่นิยมกระทำสืบทอดกันมาแต่โบราณคือการแต่งวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ วรรณกรรม

บางเรื่องระบุไว้อย่างชัดเจนว่ามุ่งเผยแพร่พระเกียรติยศ เกียรติคุณ และพระบารมีให้ปรากฏ แต่บางเรื่องแม้ไม่ได้ระบุไว้ในเนื้อเรื่อง แต่เมื่ออ่านหรือฟังแล้วจะรู้สึกว่ามีลักษณะและมีนัยแห่งการเฉลิมพระเกียรติเช่นกัน วรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มีลักษณะดังกล่าวคือวรรณกรรมพระราชพิธี ซึ่งมีหน้าที่หลักเป็นขั้นตอนหนึ่งของการประกอบพระราชพิธี แต่เมื่ออยู่ในพระราชพิธีวรรณกรรมประเภทนี้ได้ทำหน้าที่เฉลิมพระเกียรติทางอ้อมอีกด้วย บทความเรื่องนี้มุ่งที่จะศึกษาว่าวรรณกรรมพระราชพิธีมีลักษณะและนัยแห่งการเฉลิมพระเกียรติอย่างไร ทั้งนี้จะศึกษาจากวรรณกรรมพระราชพิธีในรัชกาลปัจจุบัน โดยเปรียบเทียบกับเนื้อหาและแนวคิดของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

ลักษณะเนื้อหาและแนวคิดของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

ยุพร แสงทักษิณ (๒๕๓๗, น. คำชี้แจง) กล่าวถึงความหมายของวรรณกรรมยอพระเกียรติไว้ว่า “ชื่อ ‘วรรณกรรมยอพระเกียรติ’ ในที่นี้หมายถึง ‘วรรณคดีสรรเสริญพระเกียรติ’ ‘วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ’ และ ‘วรรณคดีเทิดพระเกียรติ’ ด้วย เนื่องจากคำว่า ยอ สรรเสริญ เฉลิม และ เทิด มีความหมายอย่างเดียวกันว่า ยกย่อง เชิดชู” คำอธิบายนี้ทำให้เห็นลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติว่าต้องมีจุดมุ่งหมายในการยกย่องเชิดชูพระมหากษัตริย์ทั้งแนวความคิด เนื้อหา และภาษาที่ต้องเลือกสรรเพื่อให้วรรณกรรมบรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว

หากพิจารณาเนื้อหาของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติจะเห็นว่าประกอบด้วย ๒ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ คือ การสรรเสริญพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ และบทขอพรอำนวยพรให้พระมหากษัตริย์ทรงเจริญในพระเกียรติยศนั้น

ส่วนที่ ๒ คือ เหตุผล เรื่องราว เหตุการณ์ที่สนับสนุนให้เห็นพระเกียรติยศและคุณงามความดีซึ่งสมควรยกย่อง เชิดชู ในเนื้อหาส่วนที่ ๒ นี้อาจเป็นการกล่าวถึงพระราชประวัติ เหตุการณ์หรือสภาพบ้านเมือง พระราชพิธี พระราชกรณียกิจ ที่จะแสดงให้เห็นถึงพระราชจริยวัตร พระปรีชาสามารถด้านการปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข สร้างความเจริญ และป้องกันประเทศชาติให้ปลอดภัย ดังนี้

การกล่าวถึงพระราชประวัติเพื่อให้เห็นว่ามี การสืบสันตติวงศ์มาโดยลำดับ ทรงมีชาติตระกูลดี แสดงความชอบธรรมและความเหมาะสมในการครองราชสมบัติ ความมีบุญญาธิการ เช่น มีช้างสำคัญมาสู่พระบารมี เป็นต้น

การกล่าวถึงสภาพบ้านเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้ต่างชาติอยากพึ่งพา ติดต่อกำขาย และสร้างสัมพันธอันดี บ้านเมืองสงบสุขร่มเย็น ไม่มีภัย ภาพความเจริญของบ้านเมือง สิ่งก่อสร้างที่เป็นถาวรวัตถุของทางราชการและประชาชน รวมทั้งโบราณวัตถุ โบราณสถาน และวัดวาอารามต่างๆ ที่แสดงความเจริญของชาติเป็นผลมาจากพระปรีชาสามารถในการปกครอง

การกล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกิจการบ้านเมือง เช่น การบูรณะวัดพระเชตุพน การขุดคลองเปรมประชากร เป็นต้น หรือการทำสงครามป้องกันประเทศ เช่น การสงครามในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระนเรศวร เป็นต้น การปราบดาภิเษกขึ้นครองราชสมบัติเพื่อรักษาความสงบภายในประเทศ การทำสงครามขยายอาณาเขตเพื่อความเป็นปึกแผ่นของชาติ เหตุการณ์เหล่านี้แสดงถึงพระสติปัญญา ความกล้าหาญ ความเสียสละเพื่อชาติของพระมหากษัตริย์ให้เห็นประจักษ์

การกล่าวถึงพระราชพิธีต่างๆ เพื่อแสดงว่าพระมหากษัตริย์ทรงกระทำตามประเพณีอันดีงาม เช่น การผนวช การบำเพ็ญพระราชกุศล การพระราชพิธีบรมราชาภิเษกซึ่งเป็นพระราชพิธีที่แสดงว่าเป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้รับการยอมรับมีทั้งพระราชพิธีสำหรับการปกครองและพุทธศาสนา

การกล่าวถึงพระราชกรณียกิจด้านต่างๆ ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขของราษฎร เช่น ทรงให้การศึกษา เสด็จเยี่ยมราษฎร ทรงสร้างเมือง เป็นต้น การทำนุบำรุงพุทธศาสนา เช่น ผนวช ทรงสร้างวัดและบำเพ็ญพระราชกุศล ทรงบูชาพระธาตุ เป็นต้น ซึ่งแสดงความเป็นธรรมราชา การกล่าวถึงพระราชกรณียกิจเหล่านี้ วรรณกรรมบางเรื่องอาจเลือกกล่าวถึงพระราชกรณียกิจที่เด่น ส่วนบางเรื่องอาจกล่าวโดยภาพรวมทั้งหมด

วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติหลายเรื่องมีลักษณะเป็นการไว้อาลัยระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์เนื่องด้วยคุณความดีที่ทรงกระทำ แสดงว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่พึ่งของประชาชน ทำให้ประชาชนเป็นสุข เกิดความจงรักภักดี และอาลัยเมื่อเสด็จสวรรคต เช่น วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็มีลักษณะเช่นนี้หลายเรื่อง

จากเนื้อหาของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติแสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติเป็นวรรณกรรมที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์กลาง และมีแนวความคิดที่มุ่งเน้นความสำคัญและยกย่องพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นบุคคลพิเศษ ทรงมีความเหมาะสมและทรงมีความชอบธรรมในการปกครองทั้งจากคุณลักษณะและพระราช

กรณีศึกษาที่ทรงปฏิบัติ เห็นได้จากเนื้อหาของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติจะมีทั้งการหยิบยกพระราชกรณียกิจด้านการปกครองที่ทรงกระทำเพื่อปวงชนมาแสดง และมีเนื้อหาส่วนที่เป็นการยกย่องเชิดชูพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ให้เห็นประจักษ์ตลอดจนการขอพรให้ทรงมีความเจริญในราชสมบัติและสิ่งที่ดีงามมีพระราชประสงค์ซึ่งมักจะเกี่ยวกับด้านการปกครองเป็นสำคัญ เป็นการยืนยันว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีความเหมาะสมที่จะได้รับพรนั้น นอกจากนี้พระราชกรณียกิจที่เลือกสรรมากล่าวไว้ในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติล้วนเป็นสิ่งที่ดีงาม เป็นเรื่องสำคัญ เป็นเรื่องยากแต่ทรงกระทำสำเร็จอย่างน่าชื่นชม ซึ่งช่วยเสริมพระเกียรติให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้น

ลักษณะและนัยแห่งการเฉลิมพระเกียรติในวรรณกรรมพระราชพิธี

วรรณกรรมพระราชพิธีที่นำมาศึกษาในบทความนี้เป็นวรรณกรรมประกอบพระราชพิธีที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มพระราชพิธีทั้งหมด ๘ พิธี พระราชพิธีแต่ละพิธีมีวัตถุประสงค์และสาระที่แตกต่างกัน แต่ล้วนมีลักษณะและนัยแห่งการเฉลิมพระเกียรติทั้งสิ้น วรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มดังกล่าวจึงมีลักษณะเนื้อหาใกล้เคียงกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ อย่างไรก็ตามก็ดีเนื่องจากวรรณกรรมพระราชพิธีเป็นขั้นตอนหนึ่งของการประกอบพิธีประกอบพระราชพิธี แนวความคิดของวรรณกรรมพระราชพิธีจึงย่อมแตกต่างกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติไปบ้าง การที่จะเข้าใจแนวความคิดและความหมายของวรรณกรรมพระราชพิธีนั้น จำเป็นต้องศึกษาที่มาของพระราชพิธีต่างๆ เพื่อให้ทราบว่าพระราชพิธีนั้นเกี่ยวกับอะไร กำหนดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์อย่างไร และพระราชพิธีนั้นสัมพันธ์กับวรรณกรรมประกอบพระราชพิธีอย่างไร

๑. หน้าที่และแนวความคิดของพระราชพิธี

พระราชพิธีที่จะศึกษาในบทความเรื่องนี้เป็นประเพณีหลวงที่ปฏิบัติกันอยู่ในพระราชสำนัก ประเพณีบางอย่างปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ เช่น พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีสมโภชช้างสำคัญ เป็นต้น แต่บางอย่างมีพระราชดำริหรือมีพระราชประสงค์ให้ดำเนินการ อาจจะเป็นประเพณีที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น พระราชพิธีวันฉัตรมงคล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้กำหนดขึ้นเนื่องจาก “วันที่พระองค์ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษกนั้นเป็นมหามงคลสมัย ซึ่งประเทศทั้งปวงที่มีพระเจ้าแผ่นดินย่อมนับถือเป็นวันนักขัตฤกษ์มงคล” (ศิลาจาร,

๒๕๔๒, น. ๒๙) ในปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้รื้อฟื้นประเพณีตั้งเดิมบางประเพณีเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมือง เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นต้น พระราชพิธีเหล่านี้เป็นของหลวงซึ่งกรมศิลปากร (๒๕๔๒, น. ๑๙) ได้อธิบายลักษณะและที่มาของประเพณีหลวง พระราชพิธี และรัฐพิธีไว้ ความว่า

ประเพณีหลวง เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันในพระราชสำนัก มีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลาง หรือผู้ประกอบพิธี ทั้งที่เป็นแบบแผนตามโบราณราชประเพณี หรือเป็นการพระราชพิธีที่ทรงมีพระราชดำริ หรือมีพระราชประสงค์ให้จัดทำขึ้น เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ประเทศและประชาชน หรือรำลึกถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือแสดงความกตัญญูต่อพระบรมราชูปถัมภ์ที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์สำคัญต่อประเทศชาติด้านต่างๆ เป็นต้น ในสมัยโบราณถือว่าหากได้มีการพระราชพิธีเดือนละครั้งจะทำให้บังเกิดความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมือง ดังนั้นเมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (อู่ทอง) ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดไว้ในกฎหมายเทียบบาลว่าเดือนไหนมีการพระราชพิธีใด เพื่อเป็นแบบแผนการประกอบพระราชกรณียกิจสำหรับพระมหากษัตริย์รัชกาลต่อๆ มา ซึ่งการพระราชพิธีเหล่านี้ พระมหากษัตริย์พระองค์ต่อๆ มาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขหรือปรับเปลี่ยนให้เหมาะแก่กาลสมัย มี ๒ อย่าง คือ

พระราชพิธีประจำ คือ การพระราชพิธีปกติที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติในแต่ละเดือนของทุกปี

พระราชพิธีจร หรือพระราชพิธีพิเศษ คือ การพระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบขึ้นในมหามงคลสมัยต่างๆ นอกเหนือจากพระราชพิธีปกติ

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๕ ประเทศไทยใช้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายหลักในการบริหารประเทศ โดยมีนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารราชการด้านต่างๆ การพิธีของรัฐบาล ตลอดจนหน่วยงานของรัฐบาลที่ดำริจัดขึ้นเรียกว่า รัฐพิธี ซึ่งคณะรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เป็นเจ้าของ หรืออาจกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระมหากษัตริย์คุณัญญาเชิญพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นองค์ประธานประกอบพิธี หรือเชิญบุคคลสำคัญอื่นก็ได้ แล้วแต่ความสำคัญของรัฐพิธีนั้นๆ

หนังสือพระราชพิธีในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตรของกรมศิลปากร จัดแบ่งพระราชพิธีที่จัดในรัชกาลปัจจุบันเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ พระราชพิธีและงานพระราชกุศลประจำปี

พระราชพิธีเนื่องในพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและเนื่องในโอกาสพิเศษพระราชพิธีอันเนื่องด้วยพระบรมวงศ์และพระราชพิธีอันเนื่องด้วยบ้านเมือง พระราชพิธีที่เกี่ยวกับบ้านเมืองที่เลือกมาศึกษาขึ้นอยู่กับกลุ่มพระราชพิธีเนื่องในโอกาสพิเศษและพระราชพิธีอันเนื่องด้วยบ้านเมืองซึ่งไม่ใช่พระราชพิธีที่เป็นส่วนพระองค์ เป็นพระราชพิธีที่มีผู้เข้าร่วมพระราชพิธีและมีผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเป็นจำนวนมาก หรือมีการถ่ายทอดผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับชมรับทราบขั้นตอนและรายละเอียดของพระราชพิธีได้ พระราชพิธีเกี่ยวกับบ้านเมืองซึ่งมีวรรณกรรมประกอบพระราชพิธีมีดังนี้

พระราชพิธี	ตัวอย่างวรรณกรรมที่ใช้ประกอบพระราชพิธี
๑. พระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช	ประกาศบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช คำประกาศในพระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช ประกาศบวงสรวงในการพระราชพิธีสมโภชพระหลักเมือง
๒. พระราชพิธีบวงสรวงบูรพมหากษัตริยาธิราช	ประกาศสดุดีบวงสรวงสมเด็จพระมหากษัตริย์ในอดีต
๓. พระราชพิธีฉัตรมงคล	ประกาศพระราชพิธีสมโภชสิริราชสมบัติฉัตรมงคล
๔. พระราชพิธีเฉลิมสิริราชสมบัติ	บทบวงสรวงบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า กาพย์เห่เรือ
๕. พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา	บทบวงสรวงบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า กาพย์เห่เรือ
๖. พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี	ฉันทดุขฎีสังเวคสมโภชพระพุทธมหายานฉัตรตันปฏิมากร กาพย์เห่เรือ
๗. พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญ	คำฉันท์ดุขฎีสังเวคล้อมช้างสำคัญ
๘. พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา	คำฉันท์สดุดีพระราชพิธีศรีสังฆปาณกาล

การประกอบพระราชพิธีต่างๆ ขึ้นอยู่กับโอกาส บางครั้งจัดรวมหลายพิธีติดต่อกันไปหลายวัน เช่น พระราชพิธีเฉลิมสิริราชสมบัติจะประกอบด้วยพระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช พระราชพิธีบวงสรวงบูรพมหากษัตริยาธิราช พระราชพิธีบรมราชาภิเษก และพระราชพิธีเฉลิมพระมณเฑียร เนื่องจากแต่ละพระราชพิธีมีจุดมุ่งหมายและแนวความคิดต่างๆ กัน เมื่อนำมาจัดรวมกัน ต่างมีบทบาทส่งเสริมกันทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลได้สมประสงค์ ซึ่งจะได้พิจารณาที่มา จุดมุ่งหมาย และแนวความคิดของแต่ละพระราชพิธี

ดังนี้

๑.๑ พระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช เดิมเป็นพระราชพิธีแยกต่างหาก แต่ในรัชกาลปัจจุบันจัดเป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธีสำคัญ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก เป็นต้น พระราชพิธีนี้เกิดขึ้นจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าพระสยามเทวาธิราชเป็นเทพยดาที่พิทักษ์รักษาประเทศไทยให้รอดพ้นจากภยันตรายได้เสมอมา จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระสยามเทวาธิราชตามคติของชาวพุทธที่นิยมสร้างพระพุทธรูปเพื่อระลึกถึงพระพุทธรูปคุณและบวงสรวงเพื่อความสวัสดิ์ของประเทศและประชาชน จัดตามพิธีพราหมณ์

แนวความคิดเกี่ยวกับพระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราชเกิดจากความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการนับถือผีหรือเทพ จึงต้องบวงสรวงบูชาเพราะเป็นเทพยดาที่มีคุณต่อบ้านเมืองและป้องกันโทษภัยที่จะเกิดขึ้นหากขาดการบวงสรวงบูชา ผู้กระทำคือประมุขของแผ่นดิน คือพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นผู้แทนของประชาชนในแผ่นดินนั่นเอง ความคิดนี้ก็มีปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ เกี่ยวกับการที่พ่อขุนต้องบูชาพระขงพงศ์เทพผู้เป็นใหญ่ประจำเมืองสุโขทัย

๑.๒ พระราชพิธีบวงสรวงบูรพกษัตริยาธิราช เป็นพระราชพิธีที่จัดขึ้นในโอกาสพิเศษ เช่น พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี เป็นต้น และพระราชพิธีบางพิธีที่จัดเป็นประจำทุกปี เช่น พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลบวงสรวงสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระราชพิธีนี้จัดขึ้นเพื่อแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ที่ทรงสถาปนาและทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองให้รักษาเอกราชและความมั่นคงไว้ได้จวบจนปัจจุบัน ส่วนพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้นเกิดขึ้นจากการรำลึกว่าพระองค์ทรงเป็นวีรกษัตริย์ผู้ทรงประกาศอิสรภาพให้ไทยพ้นจากการเป็นเมืองขึ้น ทรงขยายพระราชอาณาเขตออกไปกว้างขวาง พระราชพิธีนี้มีการถวายเครื่องสังเวทบวงสรวงและอ่านราชสดุดี จัดทั้งพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์

พระราชพิธีบวงสรวงบูรพกษัตริยาธิราชเป็นการบำเพ็ญกุศลถวายบรรพบุรุษ สะท้อนแนวความคิดเกี่ยวกับการยึดมั่นในคุณธรรมความกตัญญูรู้คุณบรรพบุรุษ เคารพนับถือวงศ์ตระกูลของตน การสืบสันตติวงศ์ตามลำดับซึ่งเป็นที่ถูกต้องตามราชประเพณี แสดงถึงการมีอำนาจในการครองแผ่นดินอย่างชอบธรรม นอกจากนี้การบวงสรวงวีรกษัตริย์และวีรกษัตริย์ยังแสดงความกตัญญูรู้คุณของวีรชนและค่านิยม

เกี่ยวกับการชื่นชมความรักและการกระทำที่แสดงถึงการเสียสละเพื่อประเทศชาติยิ่งกว่าชีวิตของตนเอง การให้คุณค่าแก่การเป็นเอกราช การเป็นอิสระ เป็นไท

๑.๓ พระราชพิธีฉัตรมงคล เป็นพระราชพิธีสมโภชพระมหาเศวตฉัตร เนื่องจากเศวตฉัตรหรือฉัตรขาวเป็นเครื่องประดับยศของพระมหากษัตริย์หรือเจ้านายชั้นสูง เป็นเครื่องราชูปโภคสำคัญในการครองราชสมบัติของพระมหากษัตริย์ เป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เนื่องจากเศวตฉัตรเป็นของสูงจึงต้องเชิดชู (ศรีพนม สິงห์ทอง, ๒๕๐๕, น. ๒๑๖-๒๑๗) จึงเกิดการสมโภชพระมหาเศวตฉัตรเรียกว่าพระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีนี้เกิดจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “วันบรมราชาภิเษกนั้นเป็นมหามงคลสมัย ซึ่งประเทศทั้งปวงที่มีพระเจ้าแผ่นดินปกครอง ย่อมนับถือวันนั้นว่าเป็นวันนักษัตรฤกษ์มงคลกาล...ครั้งนี้กาลบรมราชาภิเษกของพระองค์นี้เฉพาะตรงกับสมัยที่เจ้าพนักงานเคยสมโภชเครื่องสิริราชูปโภคแต่เดิมมา ควรที่จะมีการสมโภชพระมหาเศวตฉัตรให้เป็นที่สวัสดิมงคลแก่ราชสมบัติ จึงได้ทรงพระราชดำริจัดการพระราชกุศลซึ่งพระราชทานชื่อว่าฉัตรมงคลนี้ขึ้น” (จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๑๖, น. ๕๖) นอกจากจะเฉลิมฉลองพระมหาเศวตฉัตร เครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์และพระแสงสำคัญแล้ว ยังมีการจัดการพระราชกุศล การเวียนเทียนสมโภช การยิงสลุตเฉลิมพระเกียรติ ตลอดจนจัดการพระราชกุศลทักษิณานุประทานถวายแด่สมเด็จพระบูรพกษัตริย์ราช พระราชพิธีนี้จัดเพื่อเป็นเกียรติยศแก่พระมหากษัตริย์และแผ่นดิน จัดทั้งพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์

ในพระราชพิธีฉัตรมงคลมีการสมโภชพระมหาเศวตฉัตรซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นกษัตริย์ สะท้อนแนวความคิดว่าการเป็นกษัตริย์นั้นว่าได้รับการยกย่องอย่างสูงสุด มีสถานภาพอันเป็นเกียรติยศยิ่งใหญ่ นอกจากนี้ยังเป็นการประกาศยืนยันความชอบธรรมในการครองราชสมบัติอีกด้วย

๑.๔ พระราชพิธีเฉลิมสิริราชสมบัติ เป็นพระราชพิธีที่เกี่ยวกับการขึ้นครองราชสมบัติ จึงเป็นพระราชพิธีที่สำคัญที่สุดของพระมหากษัตริย์ทุกสมัย พระราชพิธีนี้เป็นการประกาศยอมรับผู้ที่จะเป็นผู้นำของชาติด้วยความเห็นชอบและพร้อมใจของประชาชนที่มีศรัทธาต่อพระมหากษัตริย์ โดยมีพระราชครูผู้รอบรู้ในพระเวทและพิธีการเป็นผู้ประกอบพระราชพิธีตามความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพอุบัติมาเพื่อจัดทุกข์เข็ญของอาณาประชาราษฎร์ได้พระบรมโพธิสมภารให้มีความสุข บำรุงอาณาจักรให้พร้อมไปด้วยความอุดมสมบูรณ์และมีความเจริญรุ่งเรือง (ศิลาจาร, ๒๕๔๒,

น. ๕๗) ปัจจุบันพระราชพิธีเฉลิมสิริราชสมบัติประกอบด้วยพระราชพิธีสำคัญ ได้แก่ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏ ดวงพระราชสมภพ พระราชลัญจกรประจำรัชกาล การถวายราชสักการะแต่สมเด็จพระบรมราชบุพการี พระบรมอัฐิและอัฐิ พระราชพิธีแห่พระสุพรรณบัฏและพระราชพิธีจุดเทียนชัย เสด็จออกมหาสมาคมให้คณะบุคคลต่าง ๆ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท การประกาศพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภก เวียนเทียนสมโภช เป็นพระราชพิธีที่ผสมผสานความเชื่อดั้งเดิม คติพุทธและคติพราหมณ์ จึงจัดทั้งพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์

พระราชพิธีเฉลิมสิริราชสมบัตินี้ ในสมัยรัชกาลปัจจุบันกระทำในวโรกาส เสด็จขึ้นครองราชสมบัติโดยการรวมพระราชพิธีใหญ่เข้าด้วยกัน ได้แก่ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส และพระราชพิธีเฉลิมพระมณเฑียร (ขึ้นบ้านใหม่) พระราชพิธีสำคัญของพระราชพิธีเฉลิมสิริราชสมบัตินี้คือพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ราชาภิเษกคือการรดน้ำเพื่อแต่งตั้งการเป็นพระเจ้าแผ่นดิน มาจากคำว่า อภิเษก หมายถึง การรดน้ำ มีขั้นตอนสำคัญของพระราชพิธีคือการที่พระมหากษัตริย์ทรงรับน้ำจากราชบัณฑิตและพราหมณ์ที่พระที่นั่งอัฐทิศ ซึ่งภายหลังผู้แทนปวงชนเป็นผู้ถวายน้ำ เป็นการประกาศแสดงความเป็นผู้นำประเทศชาติด้วยความเห็นชอบพร้อมใจของปวงชนทั้ง ๘ ทิศที่ศรัทธาพระองค์ และมีพระราชพิธีทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องราชกกุธภัณฑ์ เครื่องราชูปโภค และพระแสงอัฐฎาฎที่พระที่นั่งภัทรบิฐ มีความหมายมงคลแสดงถึงพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งโดยภาพรวมแสดงถึงความชอบธรรมในการขึ้นครองราชย์ เพราะทรงเป็นที่ยอมรับ ทรงครองราชสมบัติตามลำดับการสืบสันตติวงศ์และทรงกระทำตามราชประเพณี เดิมความสำคัญของพระราชพิธีนี้อยู่ที่การที่ทรงรับน้ำอภิเษก แต่ปัจจุบันถือการสวมพระมหามงกุฎเป็นสำคัญ พระราชพิธีนี้ต่อมาจัดเป็นระยะๆ ในวโรกาสครบรอบการครองราชสมบัติที่สำคัญ ได้แก่ พระราชพิธีรัชดาภิเษก ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี พระราชพิธีเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติได้หนึ่งวันเศษ พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกทรงครองสิริราชสมบัติเป็นเวลาเทียบเท่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชพิธีกาญจนาภิเษก และพระราชพิธีครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี พระราชพิธีที่กระทำในวโรกาสครบรอบการครองราชสมบัตินี้ แต่ละพิธีจะมีพระราชพิธีย่อยคล้ายคลึงกันทั้งส่วนที่เป็นการพระราชกุศลซึ่งเป็นคนิพุทธ เช่น การบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานถวายพระบรมราชบุพการีและสมเด็จพระนурพมหากษัตริย์ การสร้างและสมโภชพระพุทธรูปสำคัญ สถาปนาสมณศักดิ์พระสงฆ์

เป็นต้น และการบวงสรวงสังเวद्यซึ่งเป็นคติพราหมณ์ เช่น การบวงสรวงสังเวद्यอดีตพระมหากษัตริยาธิราช สมโภชพระราชลัญจกร เป็นต้น การพระราชพิธีเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายการจัดทางมงคล ส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองให้แก่บ้านเมือง นอกจากนี้พระราชพิธีบางพิธียังมีการกำหนดพิธีสวนสนาม การเสด็จเสียบพระนครทั้งทางชลมารค ชลมารคหรือการเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินทางชลมารค ซึ่งเป็นการแสดงแสนยานุภาพของกองทัพได้อีกทางหนึ่ง โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นจุดเทพ สังเกตได้จากราชพาหนะ เช่น เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ เป็นต้น

พระราชพิธีเฉลิมสิริราชสมบัตินับว่าเป็นพระราชพิธีที่มีความหมายสำคัญที่สุดสำหรับการเป็นพระมหากษัตริย์ และมีความหมายอย่างยิ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตยซึ่งประชาชนมีสิทธิเสรีภาพเสมอภาคกัน เนื่องจากพระราชพิธีนี้เป็นการประกาศยอมรับผู้ที่จะเป็นผู้นำของชาติด้วยความเห็นชอบและพร้อมใจของประชาชนที่มีศรัทธาต่อพระมหากษัตริย์ อีกทั้งเป็นการยืนยันแนวความคิดว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีความชอบธรรมในการขึ้นครองราชสมบัติและคงมีพระราชอำนาจแม้ว่าจะไม่ได้ปกครองในระบอบเดิมก็ตาม นอกจากนี้การประกอบพระราชพิธีนี้ในโอกาสพิเศษครบรอบ ๒๕ ปี ๕๐ ปี ๖๐ ปี ยังเป็นการย้ำความเห็นชอบของประชาชนและความชอบธรรมตลอดจนพระราชอำนาจที่คงอยู่เสมอมา ในขณะเดียวกันยังเชื่อมโยงให้เห็นว่าการประกอบพระราชพิธีเสมอ ๆ จะเป็นมงคลแก่บ้านเมือง เพราะมีการบำเพ็ญพระราชกุศลแก่บรรพชนผู้ล่วงลับและการสังเวद्यบูชาเทพหรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่ให้คุณให้โทษต่อบ้านเมืองและประชาชนได้

๑.๕ พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นพระราชพิธีซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้บำเพ็ญพระราชกุศลตรงกับวันพระราชสมภพ เนื่องจากการที่มีอายุยืนยาวมาจนครบรอบปีเป็นลาภ สมควรได้บำเพ็ญพระราชกุศลให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ตลอดจนเป็นเครื่องเตือนใจไม่ให้ประมาท พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นการพระราชกุศลแท้ ไม่มีพระราชพิธีพราหมณ์เจือปนเลย เดิมจัดพระราชพิธีเป็นการส่วนพระองค์ ส่วนการพระราชพิธีที่จัดให้คนภายนอกทราบคือการฉลองพระพุทธรูป ในปัจจุบันมีการจัดพระราชพิธีทั้งในโอกาสการเฉลิมพระชนมพรรษาครบรอบปีและจัดในโอกาสพิเศษครบรอบปีนักษัตร ครบ ๓ รอบ ๔ รอบ ๕ รอบ และ ๖ รอบ ตลอดจน

เมื่อครั้งมีพระชนมายุเสวยสมเด็จเจ้าพระบรมอัยกาธิราช ซึ่งต้องพระราชประสงค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องจากเป็นมหามงคลวโรกาสและทรงได้สืบทอดชาติดิยราชประเพณีให้คงอยู่ต่อไป (ศิลาจารึก, ๒๕๔๒, น. ๘๓) พระราชพิธีสำคัญก็ยังคงเป็นการพระราชกุศลเป็นหลัก เช่น การหล่อและสมโภชพระพุทธรูปสำคัญ เช่น พระพุทธรูปปฏิมาชัยวัฒน์ประจำรัชกาล เป็นต้น การบำเพ็ญพระราชกุศลถวายสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชและสมเด็จพระบรมราชบุพการีเพื่อแสดงพระกตัญญูตงเวทิตาสนองพระมหากษัตริย์คุณและเป็นสิริมงคลแก่พระราชอาณาจักรและประชาชน การสวดพระพุทธรูปมนต์นวดคทาบูชาสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติและฐานันดรศักดิ์ การเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มเติมพระราชพิธีพราหมณ์อีกด้วย เช่น การบวงสรวงบูชาพระสยามเทวาธิราช จุดเทียนมหามงคล บูชาเทพนพเคราะห์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเสด็จออกมหาสมาคมให้คณะบุคคลเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายชัยมงคล และพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ พิธีสวนสนามนี้จัดขึ้นในรัชกาลปัจจุบันตั้งแต่ปี ๒๔๙๖ ไม่เคยปรากฏในรัชกาลอื่น พระราชพิธีและพิธีทั้งสองนี้น่าจะสืบทอดความคิดเกี่ยวกับการแสดงความจงรักภักดี เช่นเดียวกับการประดับไฟตกแต่งบ้านเรือน ซึ่งเป็นการเฉลิมฉลองในวโรกาสนี้ดังเช่นการจุดไฟในวันเฉลิมพระชนมพรรษาในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวไว้ว่า “เป็นที่หมายแห่งความจงรักภักดี...เกิดขึ้นโดยความเต็มใจของคนทั้งปวงแท้ ไม่มีการขอร้องอย่างหนึ่งอย่างใดเลย” (จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๑๖, น. ๖๗๙)

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษานี้เกิดจากการเห็นประโยชน์ของการมีอายุยืนยาวว่าเป็นลาภ สมควรบำเพ็ญประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น และเต็มใจไม่ให้ประมาท พระราชพิธีจัดเป็นการพระราชกุศลแท้ด้วยวิธีต่างๆ สอดคล้องกับความคิดเกี่ยวกับการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจที่แสดงความเป็นธรรมราชา อีกทั้งในส่วนบำเพ็ญพระราชกุศลถวายสมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชบุพการียังแสดงความกตัญญูซึ่งเป็นคุณสมบัติของธรรมราชาซึ่งทรงนับถือพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังสังเกตได้ยิ่งกว่าการจัดพระราชพิธีนี้เป็นโอกาสให้มีการแสดงความจงรักภักดีในหมู่ประชาชนฝ่ายต่างๆ เช่น การสวนสนามและถวายสัตย์ปฏิญาณของทหารรักษาพระองค์ การประดับไฟเฉลิมฉลองซึ่งแสดงถึงแนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์อันดีและใกล้ชิดระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน

๑.๖ พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี เป็นพระราชพิธีที่จัดขึ้นในโอกาสพิเศษ เพื่อแสดงกตเวทิตาคุณสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณต่อพระมหากษัตริย์ราชเจ้าแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ที่ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ ทรงทำนุบำรุงประเทศชาติให้ดำรงความเป็นเอกราช และเสริมสร้างความเจริญมั่นคงมาจวบจนปัจจุบัน พระราชพิธีสำคัญมีการพระราชกุศลทักษิณานุปทาน พระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์ราช การเสด็จโดยกระบวนพยุหยาตราสถลมารคซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระชัยหลังช้างนำกระบวนซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงอัญเชิญนำหน้าช้างพระที่นั่งในการเสด็จยาตราทัพบันดาลให้ทรงมีชัยเหนือข้าศึกเสมอมา มีการบูรณะและมีพระราชพิธีขอฟ้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สมโภชพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร ถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เพื่อรำลึกถึงปฐมกษัตริย์ที่ทรงประดิษฐานราชวงศ์จักรีและสถาปนากรุงเทพฯ พระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาริราชซึ่งทรงรักษาประเทศชาติให้รอดพ้นจากภัยร้ายแรงต่างๆ และพระราชพิธีสมโภชพระหลักเมืองซึ่งเป็นโบราณราชประเพณีเพื่อเป็นนิมิตหมายหลักชัยสำคัญประจำพระนครและเป็นศูนย์รวมจิตใจประชาชน พระราชพิธีนี้สะท้อนให้เห็นคติความเชื่อดั้งเดิม มีการประกอบพิธีทั้งพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์

พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี นับว่าเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับบ้านเมืองที่สะท้อนให้เห็นแนวความคิดเกี่ยวกับการเห็นบุญคุณของแผ่นดินถิ่นอาศัยและบรรพชนที่ปกป้องรักษาแผ่นดินให้ร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์โดยส่วนรวมต่อทั้งแผ่นดิน ผู้นำและประชาชนทั้งหลาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชพิธีเพื่อแสดงความกตัญญูต่อพระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ที่ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ ทรงบำรุงและธำรงรักษาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองจึงต้องมีการพระราชกุศลทักษิณานุปทาน บวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์สมโภชพระพุทธรูปสำคัญๆ ของบ้านเมือง ตลอดจนบวงสรวงเทพยดาเพื่อระลึกถึงพระคุณที่ได้ปกป้องคุ้มครองรักษาบ้านเมืองและประชาชน อีกทั้งยังขอพรให้แก่บ้านเมืองอีกด้วย นอกจากนี้ยังได้กำหนดการเสด็จโดยกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารคหรือการเสด็จเลียบพระนครเป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธีนี้ ซึ่งมีปรากฏในพระราชพิธีเฉลิมสิริราชสมบัติอีกด้วย การเสด็จเลียบพระนครนี้สะท้อนแนวความคิดในพระราชพิธีที่น่าสนใจ ๒ ประการ คือ ประการหนึ่งการเสด็จเลียบพระนครจัดขึ้นเพื่อให้ประชาชน

ได้ชมพระบารมีอย่างใกล้ชิด แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีและใกล้ชิดระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน กับอีกประการหนึ่งการเสด็จเลียบพระนครเป็นการแสดงแสนยานุภาพทางทหารผ่านการจัดกระบวนพยุหยาตราซึ่งเป็นการจัดกระบวนทัพแบบโบราณ โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นจอมทัพ

๑.๗ พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญ เป็นพระราชพิธีที่กระทำมาแต่โบราณ เนื่องจากเห็นความสำคัญของช้างในฐานะราชพาหนะในการเสด็จออกศึกสงคราม ประกอบกับมีคติความเชื่อของศาสนาพุทธและพราหมณ์ว่าช้างเผือกเป็นสัตว์ที่สูงด้วยมงคลทั้งปวง เป็นสัญลักษณ์แห่งเมฆฝน นำความอุดมสมบูรณ์มาสู่แผ่นดิน เมื่อมีช้างเผือกมาสู่พระบารมีพระมหากษัตริย์พระองค์ใดโดยอมนำความเจริญรุ่งเรืองและความร่มเย็นเป็นสุขมาสู่อาณาจักรและปวงชน การมีช้างเผือกจึงแสดงบุญญาธิการอันยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์ ดังนั้นเมื่อพบช้างเผือกจึงต้องนำขึ้นน้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วนำมาสมโภชรับและขึ้นระวางเป็นช้างต้นหรือช้างหลวงต่อไป พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญมีขึ้นตอน คือ พิธีจารึกนามพระราชทานช้างสำคัญลงบนอ้อยแดง พิธีน้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญ พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญ มีกระบวนแห่ช้างสู่โรงพระราชพิธี เมื่อประกอบพิธีสงฆ์แล้ว พราหมณ์กระทำพิธีบูชาพระเทวารกรรมและราชบัณฑิตบุชชาจุฬารัฐพิศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งน้ำพระพุทธรูปมนต์และทรงเจิมช้าง พระราชทานอ้อยแดงที่จารึกนามพระราชทานช้างสำคัญ พระมหाराชครูหลั่งน้ำเทพมนต์และเจิมช้าง ช้างรับพระราชทานเครื่องต้นคชาภรณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมป้ายพระสุพรรณบัฏนามพระยาช้างต้น นอกจากนี้ยังมีพิธีอาบน้ำช้างสำคัญ พิธีนำช้างสำคัญตักบาตร และพิธีอ่านฉันทดุขะฎีก์สังเวยกล่อมช้างและกาพย์ขับไม้ประกอบซอลสามสาย ซึ่งการอ่านฉันทดุขะฎีก์สังเวยกและกาพย์ขับไม้นี้จะใช้อ่านประกอบเฉพาะพระราชพิธีสำคัญหรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นพิเศษเท่านั้น เนื้อความในคำฉันทดุขะฎีก์สังเวยกเป็นการกล่าวสรรเสริญเทพ ลาไพรที่ช้างเคยอยู่ การได้ช้างมาสู่พระบารมี พรรณนาชมเมือง กล่อมสั่งสอนช้างให้รับรู้อะลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ และมีพิธีเวียนเทียนพระราชพิธีนี้มีทั้งพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์

พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญเกิดจากความเชื่อว่าการได้ช้างเผือกเป็นการแสดงบุญญาธิการของพระมหากษัตริย์ตามความเชื่อเกี่ยวกับหัตถิรัตน ช้างแก้วคู่พระบารมีของพระเจ้าจักรพรรดิราช ธรรมราชาผู้อยู่เหนือกว่าราชาทั้งหลาย นอกจากนี้

ยังเชื่อว่าข้างเผือกนำความอุดมสมบูรณ์และความสงบสุขมาสู่แผ่นดิน เนื่องจากข้างทำให้เกิดฝน อีกทั้งข้างยังเป็นราชพาหนะที่ใช้ในศึกสงครามเพื่อป้องกันบ้านเมืองและการขยายพระราชอาณาจักร ในรัชกาลใดมีข้างเผือกมากย่อมส่งเสริมพระบารมีอันยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์พระองค์นั้น จึงต้องกำหนดการพระราชพิธีรับขวัญข้างมงคลให้สมฐานะ ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้บังเกิดผลดีต่อบ้านเมืองโดยส่วนรวม มีข้อน่าสังเกต คือพระราชพิธีนี้และการปฏิบัติต่อข้างมีลักษณะคล้ายกับการปฏิบัติต่อการรับบุคคลเข้าเป็นข้าราชการสำนัก เช่น การได้รับพระราชทานนามและเครื่องยศ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าข้างเผือกมีความสำคัญอย่างยิ่ง

๑.๘ พระราชพิธีพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี และพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นพระราชพิธีโบราณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ โดยผนวกการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี ซึ่งแต่เดิมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่าสมควรพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นนี้แก่ทหารที่ถวายชีวิตเป็นราชพลีเพื่อปกป้องรักษาแผ่นดินไทย ในปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่าควรพระราชทานแก่ผู้ที่ทำความดีพิเศษหรือทำประโยชน์ทางทหาร ทั้งยามสงบและยามสงคราม ตลอดจนผู้ที่มีเกียรติชาวต่างประเทศด้วย ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ มีการฟื้นฟูพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดีนี้ โดยกำหนดให้ผู้ที่เป็นสมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นดังกล่าว ต้องดื่มน้ำพระพิพัฒน์สัตยา และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดื่มน้ำพระพิพัฒน์สัตยาด้วย ถือว่าพระราชพิธีนี้เป็นพระราชพิธีมงคลแห่งความซื่อสัตย์ โดยใช้วิธีดื่มน้ำสาบานที่แหงด้วยพระแสงราชศาสตราเพื่อสาบานตนแสดงความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ หากซื่อสัตย์ก็จะมีความเจริญก้าวหน้า และการที่ทรงดื่มน้ำก็แสดงว่าทรงร่วมแสดงความซื่อสัตย์ต่อผู้ร่วมพระราชพิธีเช่นกัน พระราชพิธีนี้เป็นพิธีใหญ่และสำคัญสำหรับแผ่นดินซึ่งกระทำสืบมาแต่โบราณ เดิมมีข้อห้ามเกี่ยวกับการถือน้ำมากมาย ซึ่งเน้นความซื่อสัตย์ของผู้ถือน้ำเป็นสำคัญ เช่น ห้ามกินอาหารก่อน ห้ามยื่นแก่กัน ดื่มแล้วห้ามเททิ้ง เป็นต้น มีพระแสงราชศาสตราแหงน้ำประกอบและอ่านประกาศแช่งน้ำอันเป็นวรรณกรรมศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้เกิดความนาเกรงขามหากกระทำผิดคำสาบาน และเกิดศรัทธาในการทำความดี นับว่าเป็นการใช้หลักจิตวิทยาในการปกครองให้ควบคุมจิตใจและความประพฤติของข้าราชการให้ตั้งอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริตและมี

ความจงรักภักดี ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมบางอย่าง เช่น ทรงเพิ่มพิธีสงฆ์ ยกเลิกข้อห้ามบริโภคอาหารก่อนดื่มน้ำ โปรดเกล้าฯ ให้ถือน้ำเฉพะพระพักตร์ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม รวมทั้งทรงริเริ่มการร่วมเสวยน้ำพระพิพัฒน์สัตยา

พระราชพิธีนี้จัด ๒ วัน วันแรกเป็นวันเสกน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ทวาทศปริตร พระครูพรหมมณีน่านจันทสาคูดี วันที่สองพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มีศักดิ์รามาริบัติและถือน้ำ มีพิธีพุทธต่อด้วยพิธีพรหมมณีน่านจันทสาคูดี เชิญพระแสงราชศาสตรา ๑๓ องค์แทงน้ำ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์สัจจคาถาจบ กล่าวถวายคำสัตย์ปฏิญาณพรหมมณีน่านจันทสาคูดีถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดื่ม ต่อจากนั้นสมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์ได้รับน้ำจากพรหมมณีน่านจันทสาคูดี แล้วเป็นพิธีพุทธ ถวายไทยธรรม พระราชพิธีนี้มีทั้งพิธีพุทธและพิธีพรหมมณีน่านจันทสาคูดี

กล่าวได้ว่าพระราชพิธีพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาริบัติและพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยามีแนวความคิดเกี่ยวกับความซื่อสัตย์และความจงรักภักดีของข้าราชการที่ใกล้ชิดซึ่งทรงไว้วางพระราชหฤทัย ต่อมามีการปรับเปลี่ยนให้พระมหากษัตริย์ทรงร่วมดื่มน้ำสาบานด้วย นอกจากนี้จะเป็นการให้เกียรติข้าราชการที่ร่วมถือน้ำแล้ว ยังเป็นการขยายแนวความคิดไปสู่การแสดงความซื่อสัตย์จริงใจไว้วางใจกันในหมู่ผู้ถือน้ำและความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันอีกด้วย

เมื่อพิจารณาพระราชพิธีที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมืองที่กำหนดจัดในรัชกาลปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าบางส่วนเป็นพระราชประเพณีโบราณที่กระทำสืบต่อกันมา เช่น การถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ซึ่งแม้จะยกเลิกไปในบางสมัย แต่ก็โปรดเกล้าฯ ให้ริ้วฟื้นขึ้นมาใหม่ หรือพระราชพิธีบางพิธีก็เกิดขึ้นในสมัยหลัง เช่น การบวงสรวงพระสยามเทวาริราชเทพยดาภิเษกแผ่นดิน อีกสิ่งหนึ่งที่สังเกตเห็นได้คือการจัดพระราชพิธีในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยหรือในโอกาสพิเศษ เช่น การสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี จะมีการผนวกรวมพระราชพิธีต่าง ๆ จัดรวมกันและจัดติดต่อกันหลายวัน พระราชพิธีต่าง ๆ เหล่านี้มีจุดมุ่งหมายและแนวความคิดของแต่ละพิธีแตกต่างกัน แต่เมื่อนำมาจัดรวมเป็นพิธีเดียวกันหรือมีการจัดเป็นระยะ ๆ ต่อเนื่องกันไปตลอดทั้งปี ย่อมช่วยเสริมสร้างพลังใจให้แก่ผู้จัดและผู้ร่วมพระราชพิธีในแง่ที่ว่าได้ประกอบการพระราชพิธีซึ่งคนในสังคมเข้าใจและยอมรับร่วมกันว่าเป็นประเพณีอันดีงาม

เหมาะสม ฟังกระทำ การพระราชพิธีเหล่านี้จะช่วยให้เกิดความเป็นสิริมงคลและ
สวัสดิมงคลให้แก่พระมหากษัตริย์ในฐานะพระประมุขของบ้านเมืองและบ้านเมืองได้
แต่ในขณะเดียวกันตามความเข้าใจของประชาชนทั่วไป พระราชพิธีก็คือประเพณีหลวง
ที่เน้นการเสริมสิริมงคลแก่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ศูนย์กลางของ
พระราชพิธีก็คือพระมหากษัตริย์ ในพระราชพิธีแต่ละพิธีจึงแฝงความคิดเกี่ยวกับความ
สำคัญและบทบาทหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ต่อบ้านเมือง ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่าง
พระมหากษัตริย์กับประชาชน สรุปได้ดังนี้

๑. พระมหากษัตริย์ทรงมีสถานภาพสูงส่ง เป็นบุคคลพิเศษ มีเกียรติยศ
ทั้งนี้ตามความเชื่อแต่โบราณพระมหากษัตริย์ทรงสืบเชื้อสายมาจากเทพหรือทรงเป็น
เทพอวตารลงมาปราบยุคเข็ญในโลก และตามสภาพความเป็นจริงพระมหากษัตริย์
ทรงสืบเชื้อสายมาจากราชตระกูลและทรงสืบสันตติวงศ์มาโดยลำดับ ตลอดจนทรงเข้า
พระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์อย่างถูกต้องเป็นที่ยอมรับของประชาชน

๒. พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจอันชอบธรรมตามสถานภาพ
ที่สูงส่ง เนื่องจากทรงเป็นธรรมราชา สังเกตได้จากการที่ทรงบำเพ็ญและเป็นแบบอย่าง
ของผู้ประพฤติธรรม เช่น การบำเพ็ญพระราชกุศลต่างๆ การทำบุญเลี้ยงพระ การที่
ทรงบูรณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม การถวายผ้าพระกฐิน เป็นต้น ทรงนำหลักธรรม
ทางพุทธศาสนาใช้ในการปกครองบ้านเมืองและส่งเสริมให้ประชาชนประพฤติตาม
หลักธรรม

๓. พระมหากษัตริย์ทรงมีหน้าที่ในฐานะผู้นำของประเทศชาติในด้าน
ต่างๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม ในทางโลกทรงเป็นผู้นำในการป้องกันคุ้มครองประเทศ
ซึ่งเป็นหน้าที่ของกษัตริย์หรือขัตติยะหรือผู้ที่ครอบครองดินแดนฟังกระทำ เห็นได้จาก
พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา การเสด็จโดยกระบวนพยุหยาตรา และการสมโภช
ขึ้นระวางช้างสำคัญซึ่งเกี่ยวกับการทหารและการสงคราม ในทางธรรมทรงเป็นผู้นำใน
การปฏิบัติศาสนกิจ ในการพระราชพิธีต่างๆ มักปรากฏการพระราชกุศลแทรกอยู่เสมอ
พระราชพิธีบางพิธีเน้นการพระราชกุศลเป็นสำคัญ ได้แก่ พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
นอกจากนี้ยังทรงเป็นผู้นำและผู้แทนของประชาชนในการประกอบพระราชพิธีสำคัญ
ของบ้านเมือง ซึ่งสืบเนื่องมาจากความเชื่อถือดั้งเดิมเพื่อสร้างความร่มเย็นผาสุก และ
ความมั่นคงให้แก่บ้านเมือง เช่น การบวงสรวงพระสยามเทวาธิราชและสมเด็จพระ
บูรพมหากษัตริยาธิราช การสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้นำที่ทรง

ต้องกระทำสืบทอดกันมาแต่โบราณ ซึ่งความคิดเช่นนี้แสดงให้เห็นความสำคัญของพระมหากษัตริย์

๔. พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่เพื่อประโยชน์สุขของปวงชน เห็นได้จากพระราชพิธีบวงสรวงบูรพกษัตริยาธิราชเจ้าก็เกิดขึ้นเนื่องจากการเห็นคุณค่าและชื่นชมวีรกรรมของวีรชนในการเสียดลความสุขและชีวิตเพื่อรักษาบ้านเมือง และยังทรงมีหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุข ตลอดจนทรงสร้างขวัญและกำลังใจแก่ประชาชนอีกด้วย เห็นได้จากสมโภชสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในกรุงเทพฯ ในพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี เพื่อความสวัสดิแก่บ้านเมืองเป็นการบำรุงขวัญของประชาชน

๕. พระมหากษัตริย์ทรงมีสถานภาพสูงส่ง แต่ทรงผูกพันและใกล้ชิดประชาชน เห็นได้จากการที่ทรงร่วมตีม่น้ำพระพิพัฒน์สัตยาภิเษกกับผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มีศักดิ์รามาริบัติ การผินพระพักตร์ไปยังทิศตะวันออกซึ่งเป็นทิศมหาชนในการสรงน้ำมูรธาภิเษกในพระราชพิธีเฉลิมสิริราชสมบัติเพื่อทรงแสดงเจตจำนงว่าทรงขึ้นครองราชสมบัติเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน มิได้ทรงเลือกทิศมงคลสำหรับพระองค์เอง หรือการเสด็จโดยกระบวนพยุหยาตราเพื่อให้ประชาชนได้เฝ้าฯ ชมพระบารมีอย่างใกล้ชิด

กล่าวโดยสรุปว่าพระราชพิธีที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมืองนอกจากจะมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์กลางของพระราชพิธีแล้ว ความคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ที่สะท้อนผ่านขั้นตอนของพระราชพิธีแสดงถึงลักษณะของผู้นำที่ดีที่สมควรยกย่องและมีความสมบูรณ์แบบตามคติพุทธและคติพราหมณ์ และในความเป็นมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อ

๒. หน้าที่และแนวความคิดของวรรณกรรมพระราชพิธี

วรรณกรรมพระราชพิธีเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งในพระราชพิธี เนื่องจากการอ่านหรือการขับวรรณกรรมเป็นขั้นตอนหนึ่งของพระราชพิธี ช่วยเสริมให้พระราชพิธีมีเนื้อหาสาระครบถ้วนและบรรลุดุวัตถุประสงค์ของการประกอบพระราชพิธีที่ได้กำหนดไว้ ตลอดจนสร้างบรรยากาศของพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์และขรึมขลัง พระราชพิธีต่างๆ เหล่านี้หลายพิธีกระทำสืบเนื่องกันมาในพระราชสำนักตั้งแต่โบราณกาลจวบจนปัจจุบัน มีขั้นตอนการประกอบพิธีที่ซับซ้อน เข้าใจยาก อีกทั้งยังเป็นการผลิตงานความเชื่อดั้งเดิมคติพุทธและคติพราหมณ์เข้าด้วยกัน อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ประกอบพระราชพิธีก็ล้วนแต่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ต้องตีความ หากที่ผู้เข้าร่วมพระราชพิธีจะเข้าใจได้ ใน

ปัจจุบันมีการถ่ายทอดพระราชพิธีผ่านสื่อวิทยุโทรทัศน์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะเผยแพร่พระราชพิธีออกไปสู่วงกว้าง จึงมีทั้งผู้ร่วมพระราชพิธีและผู้ชมผ่านสื่อ ซึ่งจะได้เห็นแต่เพียงภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพระราชพิธีขณะนั้นเท่านั้น แต่ไม่สามารถเข้าใจแนวความคิดของพระราชพิธีได้ วรรณกรรมพระราชพิธีจึงมีหน้าที่เพิ่มขึ้นคือเป็นเสมือนคำอธิบายประกอบภาพเหตุการณ์เพื่อสื่อให้ผู้ร่วมพระราชพิธีเข้าใจความหมายและแนวความคิดของพระราชพิธีนั้น ตลอดจนคล้อยตามแนวความคิดของพระราชพิธีได้อีกด้วย

ในการศึกษาวรรณกรรมพระราชพิธีในรัชกาลปัจจุบันได้พิจารณาจากแนวความคิดของพระราชพิธีเป็นหลัก ปรากฏว่ามีพระราชพิธีที่มีลักษณะแตกต่างกันเพียง ๔ กลุ่ม จึงจัดแบ่งวรรณกรรมพระราชพิธีเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

๒.๑ วรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มที่ ๑ ใช้ประกอบในพระราชพิธีที่ ๑-๖ ซึ่งประกอบด้วยพระราชพิธีย่อยที่คล้ายคลึงกัน วรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มนี้เป็นประกาศบวงสรวงพระสยามเทวาริราช เทพยดาต่างๆ สมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช และฉันทดุขฎฐิสังเวกสมโภชพระพุทธรูมหามณีรัตนปฏิมากร วรรณกรรมที่ใช้ประกอบการศึกษาได้แก่

คำประกาศในพระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาริราช (พ.ศ. ๒๕๒๕)

ประกาศบวงสรวงในการพระราชพิธีสมโภชพระหลักเมือง (พ.ศ. ๒๕๒๕)

ประกาศพระราชพิธีสมโภชสิริราชสมบัติ ฉัตรมงคล พุทธศักราช ๒๕๒๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕)

ประกาศบวงสรวงพระสยามเทวาริราชในการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก (พ.ศ. ๒๕๓๑)

ประกาศสดุดีบวงสรวงสมเด็จพระมหากษัตริย์ในอดีตในการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก (พ.ศ. ๒๕๓๑)

บทบวงสรวงบูรพกษัตริยาธิราชเจ้า (พ.ศ. ๒๕๔๙)

ประกาศบวงสรวงพระราชพิธีกาญจนาภิเษก (พ.ศ. ๒๕๓๙)

คำฉันทดุขฎฐิสังเวกสมโภชพระพุทธรูมหามณีรัตนปฏิมากร (พ.ศ. ๒๕๒๕)

๒.๒ วรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มที่ ๒ ใช้ประกอบในพระราชพิธีที่ ๗ เป็นคำฉันทดุขฎฐิสังเวกสล่อมช้างสำคัญ วรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มนี้ คือ คำฉันทดุขฎฐิสังเวกสล่อมช้างสำคัญ วรรณกรรมที่ใช้ประกอบการศึกษา ได้แก่

คำฉันทดุขฎฐิสังเวกสล่อมพระเศวตอดุลยเดชพาหน (พ.ศ. ๒๕๐๒)

คำฉันท์ดุชะฎิสังเวยกล่อมพระศรีนรารัฐราชกริณี (พ.ศ. ๒๕๒๐)

คำฉันท์ดุชะฎิสังเวยกล่อมช้างสำคัญ ๓ เชือก (พ.ศ. ๒๕๒๑)

คำฉันท์ดุชะฎิสังเวยกพระเศวตวรรตกริช (พ.ศ. ๒๕๐๙)

คำฉันท์ดุชะฎิสังเวยกพระเศวตสุรคชาธรา (พ.ศ. ๒๕๑๑)

๒.๓ **วรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มที่ ๓** ใช้ประกอบพระราชพิธีที่ ๘ เป็นคำฉันท์สดุดีที่ใช้ในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา วรรณกรรมที่ใช้ประกอบการศึกษา ได้แก่ คำฉันท์สดุดีพระราชพิธีศรีสังข์ปานกาล (พ.ศ. ๒๕๑๒)

๒.๔ **วรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มที่ ๔** ใช้ประกอบการเสด็จพระราชดำเนิน โดยกระบวนพยุหยาตราสถลมารคเป็นกาพย์เห่เรือ วรรณกรรมที่ใช้ประกอบการศึกษา ได้แก่

กาพย์เห่เรือในพระราชพิธีกาญจนภิเษก (พ.ศ. ๒๕๓๙)

กาพย์เห่เรือ ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ (พ.ศ. ๒๕๔๒)

การศึกษาวรรณกรรมพระราชพิธีจะศึกษาในแง่ที่วรรณกรรมพระราชพิธีมีความสัมพันธ์สอดคล้องและส่งเสริมให้พระราชพิธีบรรลุเป้าประสงค์อย่างไร ตลอดจนพิจารณาจุดมุ่งหมายและแนวความคิดของวรรณกรรมพระราชพิธี ดังนี้

๒.๑ **วรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มที่ ๑** ประกอบด้วยวรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑.๑ **ประกาศบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช และเทพยดาต่างๆ** ใช้ในพระราชพิธีที่เป็นโอกาสพิเศษ เช่น พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก พระราชพิธีสมโภชสิริราชสมบัติ ฉัตรมงคล (พ.ศ. ๒๕๒๕ ในโอกาสเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี) เป็นต้น เป็นบทบวงสรวงสังเวยกเทพยดา เพื่อขอให้อำนวยพรแก่บ้านเมืองและขจัดภัยอันตรายทั้งปวง เนื่องจากเป็นประกาศให้ผู้ร่วมพระราชพิธีได้รับทราบจุดมุ่งหมายและแนวความคิดของพระราชพิธี จึงเริ่มเนื้อความด้วยคำขึ้นต้นซึ่งเป็นคำกราบบังคมทูลและกล่าวถึงผู้ร่วมพระราชพิธีทุกหมู่เหล่า เช่น “สรวมชีพข้าพระพุทธเจ้าผู้รับพระบรมราชโองการ ขอพระราชทานกล่าวประกาศ แก่บรรดาผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ มณฑลพระราชพิธี และประชาราษฎร์ผู้สมัครภักดีในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้ทราบทั่วหน้า” (ภาวาส บุนนาค, ๒๕๒๗, น. ๑๑๕) ต่อจากนั้นเป็นเนื้อความที่มีสาระเกี่ยวกับความเป็นมา ความสำคัญ และพระคุณของพระสยาม

ทวารวราช เทพที่ปกป้องคุ้มครองชาติไทยให้รอดพ้นจากอันตราย สาเหตุการบวงสรวง พระสยามเทวาริราชในวาระนั้น เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ ยาวนานกว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบ พระราชพิธีสมโภชตามประเพณีเช่นที่เคยปฏิบัติในสมัยรัชกาลที่ ๕ หรือเพื่อความ พิพัฒน์สวัสดิ์ของบ้านเมือง การพระราชพิธีอัญเชิญพระสยามเทวาริราชมาตั้งบวงสรวง ตั้งเวย ประกาศอัญเชิญเทพดาชุมนุมมารับเครื่องบูชาและฟังพระสงฆ์เจริญพระปริตร พุทธมนต์ อนุโมทนาในพระราชกุศลที่ทรงอุทิศถวาย แล้วคุ้มครองรักษาและอำนวยพร แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ทรงพระเจริญในสิริราชสมบัติ ปราศจากทุกข์ภัย มีพระชนมายุยืนนาน ทรงพระมหากษัตริย์คุณและพระบรมเดชานุภาพ ตลอดจนอวยพรให้ประชาชนทุกหมู่เหล่า ทั้งข้าราชการและประชาชนร่วมมือปฏิบัติ หน้าที่ของตนได้ด้วยความสามัคคี ไม่มีทุกข์ภัยบังเกิดแก่ประชาชน และขอให้ฝนตกตาม ฤดูกาล มีพืชพันธุ์ธัญญาหาร สัตว์ต่างๆ สมบูรณ์ เศรษฐกิจดี และบ้านเมืองบริบูรณ์ ด้วยโภคสมบัติ ชื่อน้ำสังเกตุคือการขอพรที่มุ่งให้คนทุกฝ่ายในชาติสามารถปฏิบัติหน้าที่ ของตนได้ดีเป็นปกติ เป็นการเน้นผลดีที่จะเกิดต่อชาติโดยส่วนรวม ไม่ใช่เพื่อแต่ละ บุคคล ตัวอย่างเช่น “สมเด็จพระมหากษัตริย์ราชในรัชกาลต่อๆ มากี่ทรงปฏิบัติบูชา และตั้งเวยบวงสรวงเป็นพระราชประเพณี เพื่อความพิพัฒน์สวัสดิ์ของบ้านเมืองและ ประชาชน เป็นเหตุบันดาลให้รอดพ้นอันตรายมานานทุกยุคทุกสมัย ไม่มีอันต้องประสบ ภัยเหมือนประเทศใกล้เคียงทั้งปวง” (ภาวาล บุญนาค, ๒๕๒๕, น. ๑๖๖)

ส่วนประกาศบวงสรวงพระหลักเมื่อนั้นเป็นการบวงสรวงเทพรักษา กรุงรัตนโกสินทร์ มีพระสยามเทวาริราช เป็นต้น ก็จะมีสาระคล้ายกันกล่าวคือเป็นการ ประกาศแก่เทพดาและประชาชนให้ทราบทั่วกัน แสดงความสำคัญของพระหลักเมือง ซึ่งเป็นที่เคารวะของพระมหากษัตริย์และเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนให้ทำกิจการที่ดี ด้วยความแข็งขัน กล่าวถึงสาเหตุของการบวงสรวงเพื่อแสดงความรักความกตัญญูต่อ ประเทศชาติและสมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์ราช ตลอดจนเพื่อความเจริญของ ประเทศชาติ ตัวอย่างเช่น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า พระหลักเมืองกับเทพดา อารักษ์ ณ ศาลนี้เป็นที่เคารวะแห่งสมเด็จพระมหากษัตริย์ทุกรัชกาลมา ทั้งเป็นที่ ยึดเหนี่ยวพึ่งพาของมหาชนทางจิตใจ ให้บังเกิดมิ่งขวัญมั่นคงในการประพฤติปฏิบัติ ชอบ มีความแข็งขันหมั่นประกอบสรรพกิจกรณีย์

บัดนี้บรรลุดสมัยที่พระมหานครกรุงเทพเจ้าเจริญสวัสดิ์มาครบสองศตวรรษ ประชาชาติไทยพร้อมกันจัดงานฉลองสมโภชขึ้นที่ราชอาณาจักร เพื่อสดำแดงความ สวามิภักดิ์ในประชาชาติ ในสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชและบูรพการี โดย กตัญญูกตเวทิตะและความเปรมปราโมทย์เต็มดวงมาน เป็นอุดมมงคลกาลอันควร ประกอบพิธีสมโภชพระหลักเมือง เพื่อเฉลิมสิริสวัสดิ์และความเจริญรุ่งเรืองของ สยามรัฐสืบมา

(สถานันทมนี(ละเอียด รัตนพราหมณ์), ๒๕๒๕, น. ๑๒๒)

การพระราชพิธีตั้งเครื่องสมโภชสังเวद्यซึ่งตรงกับวันที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลก โปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพิธีหลักเมือง ต่อจากนั้นเป็นการอัญเชิญเทพยดา ชุมนุ้รับเครื่องบูชาและอำนวยพรลักษณะเดียวกับบทบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช

๒.๑.๒ ประกาศบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช คำ

ประกาศกลุ่มนี้ บางครั้งแต่งแทรกเป็นส่วนหนึ่งของการบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช และเทพยดาต่างๆ เนื่องจากความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับ เรื่องการเวียนว่ายตายเกิดและการถือกำเนิดในภพภูมิต่างๆ ตามบุญกุศลที่สะสมทำให้ เชื่อว่าพระมหากษัตริย์ในอดีตอาจบังเกิดใหม่เป็นเทพยดาที่คอยปกป้องรักษาบ้านเมือง จึงปรากฏเนื้อความการบวงสรวงและการพระราชกุศลทักษิณานุประทานถวายสมเด็จพระ บูรพมหากษัตริยาธิราชและสมเด็จพระบรมราชบูรพการีรวมอยู่ในบทบวงสรวง เทพยดาทั้งหลาย ดังเช่นประกาศสดุดีบวงสรวงสมเด็จพระมหากษัตริย์ในการพระราชพิธี รัชมิ่งคลาภิเศก ณ มณฑลพิธี พลับพลาตรีมุข พระบรมราชวังโบราณ พระนครศรีอยุธยา (พ.ศ. ๒๕๓๑) มีข้อความว่า “สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า แม้สถิต ณ ห้อง หนทิพยสถานพิมานไฉน ขอจงทวาทพระราชหฤทัยโดยพระญาณวิถึ แล้วทรงโสมนัส ยินดีอนุโมทนารับเครื่องราชสักการะบวงสรวงกับพระราชกุศลตั้งปวงที่ทรงพระราชอุทิศ ถวายเป็นธรรมพลีวรามิสพลี” (ภาวาส บุญนาค, ๒๕๓๕, น. ๑๓๒) คำประกาศกลุ่มนี้ ใช้ในพระราชพิธีที่เป็นโอกาสพิเศษเช่นเดียวกัน เช่น พระราชพิธีกาญจนภิเศก พระราชพิธีเฉลิมสิริราชสมบัติ ๖๐ ปี เป็นต้น

เริ่มต้นเนื้อความด้วยคำกราบบังคมทูลและกล่าวกับผู้ร่วมพระราชพิธี ทุกหมู่เหล่า ต่อจากนั้นกล่าวอัญเชิญสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเพื่อรับเครื่อง สักการะและพระราชกุศลที่ทรงอุทิศถวาย แล้วปกป้องรักษาและอำนวยพรแต่พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ให้ทรงพระเจริญ สวัสดิ์ มีพระเกียรติยศ

พ้นจากทุกขโศกโรคภัยหรือศัตรู มีพระชนมายุยืนนาน มีภรรยาล่วงถึงการพระราชพิธีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น “ทรงโมทนาสาธุการในทักษิณานุประทาน อันพระภูบาลทรงพระกรุณาบำเพ็ญบุญญาอุทิศถวาย” (วัลลภิศร์ สดประเสริฐ, ๒๕๔๙, น. ๒๕๔) ตอนสุดท้ายมีการอวยพรให้บ้านเมืองและประชาชนพ้นจากภัยอันตราย มีความสุข และมีความสามัคคี

คำประกาศกลุ่มนี้บางเรื่องมีสาระที่น่าสนใจ เช่น ประกาศบวงสรวงพระราชพิธีกาญจนภิเษก เริ่มเมื่อความด้วยบทราชสดุดีแสดงความชื่นชมในโอกาสที่ครองสิริราชสมบัติยาวนาน ๕๐ ปี เพราะทรงเป็นที่พึ่งของพลกนิกร ทรงปกครองชาติด้วยความเป็นธรรม มีพระราชปณิธานประกอบกรณียกิจเพื่อชาติ ศาสนา มหาชน ด้วยพระวิริยะ เพื่อให้เกิดผลบุญบารมีรักษาชาติไทยให้มั่นคง ทรงมีพระมหากุณาเกินรำพันได้หมดสิ้น เช่น

...ทรงดับทุกข์เข็ญให้ร่มเย็นแก่ประชาชี่ ตั้งราชธานีอมรรัตน์ กำจัดศัตรูหมู่มัจฉัยทั้งในพุทธจักรอาณาจักร ทรงวางหลักในชาติ สร้างเอกราชอธิปไตยให้ไทยคงคินดี มีอิสรภาพเปี่ยมล้นพ้นกว่าชาติใดๆ ในถิ่นแหลมทอง ๓ ปองพื้นฟูความเจริญ ทุกด้านเกินกว่าก่อน ชาติใดหอนเหิมเทียบเปรียบผ่านเจ้าไทย หากดาลใจลานสยบ นบพระบาททุกราย ถวายบรรณาการนอบ มอบได้เมืองบาทมุลเพิ่มพูนราชอาณาจักรประเทศราชน้อยใหญ่ ทั้งเหนือ ใต้ ออก ตก บุญไ้ปกแผ่ป้อง คลายเข็ญข้องเยือกเย็น เป็นปึกแผ่นตลอดหล้า ขึ้นหน้าชนตลอดรัฐ

(อักษรกิจ (ละเอียด รัตนพรหมณ์), ๒๕๓๙, น. ๒๙๗)

นอกจากนี้เมื่อกล่าวถึงสมเด็จพระนุรพมหากษัตริย์ราชาก็กล่าวถึงพระคุณในด้านการดับทุกข์เข็ญ การป้องกันศัตรู รักษาเอกราชของชาติให้คงอยู่ สร้างความเจริญก้าวหน้าและความเป็นปึกแผ่นแก่บ้านเมือง แม้ประเทศจะเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ชนเผ่าไทยก็ยังจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์ เพราะพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงยึดมั่นในความยุติธรรม มีพระมหากุณาและเอาพระทัยใส่ประชาชนทุกเชื้อชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงระลึกถึงพระคุณสมเด็จพระนุรพมหากษัตริย์ราชจึงถวายราชสักการะบวงสรวงเพื่อให้อำนวยพรปกป้องรักษาชาติเป็นสำคัญ คำประกาศเรื่องนี้เน้นความสำคัญและบทบาทของพระมหากษัตริย์ต่อบ้านเมืองอย่างมาก ดังความว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรำลึกนึกพระคุณภูมินาด บรมราชบุพการี โดยกตเวทีเปี่ยมทัน... จึงทรงถวายราชสักการะบวงสรวง

บำบวงเป็นราชพลี แม้นนฤปดีสถิต ณ ทิพย์สถาน จงทราบด้วยทิพญาณทิพย์ใสต์ แล้วทรงปราโมทย์โสมทนา ในพระราชจริยาหน่อไต้ ทรงอวยชัย อวยพรให้พลกนิกรชาติไทยปราศจากภัยปราศจากทุกข์ สุขสวัสดิ์ทุกราย กายใจมั่นสามัคคี กอบภรณ์กลมเกลียวดุจแรงเดียวร่วมมนัส สารพัดภัยพิโนศ” (อักษฎาจารย์ (ละเอียต รัตนพราหมณ์), ๒๕๓๙, น. ๒๘๗) ซึ่งสอดคล้องกับสาระของบทบวงสรรวงบูรพกษัตริย์ราชเจ้าที่เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการอภัยพระนามเทพยดาสำคัญและอดีตพระมหากษัตริย์ที่ทรงปกครองแผ่นดินไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์เพื่ออัญเชิญมาชุมนุมในพระราชพิธี แต่มีข้อน่าสังเกตว่าพระนามพระมหากษัตริย์ที่ผู้แต่งเน้นเป็นพิเศษและมีคำกล่าวสรรเสริญก็คือ พระมหากษัตริย์ที่ทรงเสียดละพระชนม์ชีวิตหรือทรงต่อสู้อุปถัมภ์เอกราชของแผ่นดินไทย เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมทั้งวีรกษัตริย์และวีรสตรีที่สละชีพเพื่อชาติด้วย ดังความว่า “มหาราชนเรศวรกษัตรา พระอนุชาเอกาทศรถ พระทรงคชร่าบถญ แลกชนมานกับแผ่นดิน สดับยินยี่นพระยศ ก้องปรากฏกำจาย ถวายพระนามสดุดี กษัตริย์ที่กษัตริย์น้อง ครองแผ่นดินอยุธยา ปกเกล้าแก่ไทย ตราบสมัยเมื่อนี้ คุ่มปฐพีสยาม ให้เพ็งรามร่วมเย็น ดับทุกข์เข็ญควาใด พันโพลภัยบารนี้” (วัลลภิศร์ สดประเสริฐ, ๒๕๔๙, น. ๒๕๓) แล้วมานั้นปิดท้ายด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงเป็นพระมหากษัตริย์อันประเสริฐ และเป็นที่จงรักภักดีของชาวไทยทั้งปวง นำสังเกตว่าตามปกติคำประกาศในพระราชพิธีมักใช้ถ้อยคำที่ไม่เน้นอารมณ์ความรู้สึกมากนัก แต่ในคำประกาศทั้งสองเรื่องดังกล่าวถึงนี้ ผู้แต่งเจตนาเน้นการแสดงความรู้สึกยกย่องเทิดทูนและความจงรักภักดีอย่างเด่นชัด ตัวอย่างเช่น “ผ่านมหาเศวตฉัตรเป็นรัชกาลที่เก้า พระเนาวมินทร์มหาราช ประชาชาติจงรัก ถวายภักดีพร้อม ถวายน้อมนำมาลย์ ถวายกรานสักการะ ถวายพระพรชัย ถวายใจทุกดวง ขอบวงพลกนิกร ถวายพระภุชชบาทบเบื้องบาท (วัลลภิศร์ สดประเสริฐ, ๒๕๔๙, น. ๒๕๔) ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกันกับที่ปรากฏในคำกราบบังคมทูลในงานรัฐพิธีที่ภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกันจัดถวายมิใช่การพระราชพิธี การใช้ถ้อยคำในลักษณะเดียวกันนี้ยังปรากฏให้เห็นในกาพย์เห่เรือในการเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคซึ่งแม้ว่าจะเป็นงานพระราชพิธีแต่ผู้จัดถวายเป็นหน่วยงานภาครัฐคือกองทัพเรือ

๒.๑.๓ ประกาศพระราชพิธีสมโภชสิริราชสมบัติ ฉัตรมงคล ใช้ในพระราชพิธีที่เป็นโอกาสพิเศษ เริ่มเนื้อความด้วยคำกราบบังคมทูล กล่าวถึงสาเหตุของ

การพระราชพิธีอัฐมรณกาลในวาระกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ ๒๐๐ ปี การพระราชพิธีสมโภชเครื่องราชกกุธภัณฑ์และพิธีสงฆ์ โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศเกี่ยวกับที่มาและแนวความคิดของพระราชพิธีอัฐมรณกาล มีประเด็นที่น่าสนใจคือ คำประกาศชี้ให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงขึ้นครองราชย์โดยชอบธรรม เนื่องจากทรงเข้าพระราชพิธีบรมราชาภิเษก โดยมีประธานสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นผู้แทนปวงชนถวายน้ำอภิเษก และเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นสัญลักษณ์ของประเทศ พระองค์จึงต้องทรงมีพระราชภารกิจมากมายที่ต้องทรงกระทำให้สำเร็จด้วยความพากเพียร แต่งานของชาติเป็นภาระหนักต้องอาศัยคนไทยทุกฝ่ายทุกคนร่วมมือกันสร้างถวายเป็นความเจริญให้แก่ประเทศชาติและอนุชน หากชาวไทยสมานสามัคคีกันก็จะเป็นพลังบันดาลให้รุ่งเรืองได้ คำประกาศช่วงนี้ทั้งอธิบายเหตุผลการจัดพระราชพิธีให้ผู้ร่วมพระราชพิธีเข้าใจชัดเจนและยังยืนยันความชอบธรรมในการครองราชสมบัติ ตลอดจนชี้แจงพระราชภาระหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ว่าเป็นงานหนักและยากลำบาก ซึ่งเป็นการเน้นหน้าที่ต่อชาติเช่นเดียวกับที่ปรากฏในบทวงสรวงพระสยามเทวาธิราชและเทพยดา ดังตัวอย่างเช่น

พระมหากษัตริย์เจ้าไทย	ทรงราชย์เจ็ดจำ
เพราะพลกั้วหน้า	มอไปไถ้รำงฯ
.....	.....
สมมติให้ ๓ เป็น	เช่นสัญลักษณ์เลิศแล้
ของชาติประเทศแท้	เทิดไว้บูชฯ
พระมหากษัตริย์เจ้าจึง	ต้องทรง
กระทำกิจเนกนันต์จง	เจตน์จ้อง
ให้สัมฤทธิ์โดยประสงค์	บริษัท ทั่วแษ
อุปสรรคนานาต้อง	ดัดด้วยวิริยธรรม์
จรโลงชาติประเทศนั้น	แสนหนัก
ใช้วิสัยใครจัก	สฤษฏีได้
ครบทุกฝ่ายต้องพรัก	พร้อมช่วย
การจึงสำเร็จไว้	ที่ข้อเสียผลฯ

(ภาวาส บุนนาค, ๒๕๒๗, น. ๑๕๑)

ในตอนท้ายเป็นขอคุณพระศรีรัตนตรัยคุ้มครองพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ประชาชนให้มีความผาสุกร่มเย็น ปราศจากทุกข์ภัย มีความ

สามัคคี กระทำสิ่งที่มีประโยชน์ การเกษตรกรรมอุดมสมบูรณ์ ฝนฟ้าเป็นปกติ การพานิชกรรมและอุตสาหกรรมนำรายได้บำรุงรัฐ ผู้คนมีน้ำใจไมตรีต่อกัน ศาสนารุ่งเรือง ประเทศชาติพัฒนาด้วยความสามัคคีและความกล้าหาญ

๒.๑.๔ คำฉันท์ดุขฎฐิสังเวกสมโภชพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร

แบ่งเป็นลาค่ายคำฉันท์ดุขฎฐิสังเวกสล่อมข้างสำคัญ มี ๔ ลาย ได้แก่ ความเป็นมา และ บทสดุดีพระพุทธรูปปฏิมา บทราชสดุดี บทสรรเสริญพระพุทธรูปและการพระราชพิธี และบทขอพรอวยพร คำฉันท์เรื่องนี้ใช้ในการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ในส่วนพระราชพิธีสมโภชพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากรไม่มีส่วนของการกราบบังคมทูลในตอนต้นเรื่อง เริ่มด้วยความเป็นมาของพระพุทธรูปปฏิมาเพื่อชี้ให้เห็นพระพุทธรูปในด้าน การคุ้มครองรักษาบ้านเมือง ดับร้อน บันดาลความอุดมสมบูรณ์ คุ้มครองรักษา พระมหากษัตริย์และประชาชนให้ร่มเย็นและประพุดิแต่สิ่งที่ควร ทำให้ชาติพัฒนา ต่อมากล่าวถึงพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ในการทำนุบำรุงบ้านเมืองและ พระศาสนา สรรเสริญพระมหากษัตริย์ในด้านทศพิธราชธรรม พระปรีชาญาณ ความ ประเสริฐ และเชี่ยวชาญยุทธศาสตร์ มีกองทัพที่พร้อม มีประเทศอื่นมาพึ่งพระบรม โพิธิสมภาร ด้วยอำนาจพระมหากษัตริย์ขอให้ไทยมีความสุขความเจริญดุจสุวรรณค ์ตัวอย่างเช่น

ราชะประชาชัทชน	ตามแบบกระบวน
ให้รัฐพัฒนาร่าง	
.....	.....
สมเด็จพระปิ่นสุริยฉัตร	พิชิตททรงคุณ
จอมปราชนุประเสริฐคตือดลย์	วิศรุตวิศิษฐ์ขุน
ทรงเจนประจักษ์ยุทธศาสตร์	สุรราชฎีรพิหลมุน
พร้อมวานรนิปูพยุหุณ	ชลเนืองกระแสดินธุ์
จึงมีประชาวิรชเขต	มละเทศแดนดิน
พึงโพธิสมภกรนิ	-ทรให้ดยามแดน
ด้วยเดชศักดิ์ธรณิศ	วรสิทธิ์ล้ำแสนย์
ขอไทยประจุนครแมน	อภิวัฒนารมย์

(เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๒๕, น. ๘๙-๙๐)

เมื่อจบบทราชสดุดีก็กล่าวถึงกรุงเทพฯ ดำรงอยู่ได้ถึง ๒๐๐ ปี ด้วยคุณของพระพุทธปฏิมาจึงสมโภชและยังชี้ให้เห็นว่าชาติไทยมีสิ่งดี ๆ ที่เป็นขวัญชาติคือ พระพุทธมหายานรัตนปฏิมากรและพระมหากษัตริย์ ขอให้พระพุทธคุณช่วยผดุงชาติตอนท้ายเป็นรายละเอียดการพระราชพิธีทางพุทธและพราหมณ์ และบทขอพรคุณพระรัตนตรัย เทพยดา พาชาติให้พ้นจากศัตรูและถวายพระพรพระมหากษัตริย์ให้มีพระบรมเดชาานุภาพไม่มีวันเสื่อมสูญ

สิ่งที่น่าสนใจอย่างหนึ่งก็คือการเน้นบทบาทของพระพุทธคุณในแง่อิทธิฤทธิ์ในการปกป้องรักษาบ้านเมืองให้สงบสุขไม่ไปตามหลักกรรม ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของพระมหากษัตริย์ในวรรณกรรมเรื่องนี้คือ พระมหากษัตริย์ทรงปกป้องและทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญ

วรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มที่ ๑ นั้นนอกจากจะมีลักษณะพระราชพิธีย่อยคล้ายคลึงกันแล้ว ยังมีแนวความคิดที่คล้ายคลึงกันอีกด้วย โดยจะเน้นให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีบทบาทสำคัญต่อการปกครองบ้านเมือง ทรงกระทำพระราชภาระอันหนักและกระทำไต่ยากยิ่งเพื่อชาติ ทรงป้องกันและรักษาชาติ ทรงเป็นที่พึ่งของประชาชน ทรงดับทุกข์ ป้องกันศัตรูและภัย สร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ชาติด้วยหลักกรรม ทรงเห็นแก่ประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ จึงทรงมีพระบรมเดชาานุภาพ ซึ่งเป็นผลดีต่อชาติ ทำให้ชาติสงบ มั่นคง และรุ่งเรือง

สมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชก็ทรงปกป้องรักษาชาติบ้านเมืองสืบมา บางพระองค์ยอมเสียสละพระชนม์ชีพเพื่อให้ชาติตั้งมั่นอยู่ได้ และพระมหากษัตริย์ในปัจจุบันก็ทรงปฏิบัติเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นพระคุณของพระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์ทรงขึ้นครองราชย์สมบัติด้วยความชอบธรรม ถูกต้องตามราชประเพณีและได้รับความเห็นชอบจากปวงชน ความคิดเกี่ยวกับการกระทำตามราชประเพณีถือว่าเป็นหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ซึ่งวรรณกรรมกลุ่มที่ ๑ มุ่งเน้นย้ำเนื่องจากการแสดงความกตัญญูต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีคุณต่อชาติ ได้แก่ พระพุทธมหายานรัตนปฏิมากร พระสยามเทวาธิราช พระหลักเมือง ตลอดจนสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชที่เชื่อกันว่าทรงมีสถานะเป็นเทพหลังจากสวรรคต สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้คนทั้งแผ่นดินนับถือว่าช่วยรักษาปกป้องคุ้มครองชาติได้ พระมหากษัตริย์จึงทรงมีหน้าที่เป็นผู้นำในการปฏิบัติตามพระราชประเพณีเหล่านี้

นอกจากนี้ยังแสดงความคิดเห็นว่าชาติประกอบด้วยประชาชนหลายกลุ่มหลายฝ่าย งานของชาติเป็นภาระหนัก พระมหากษัตริย์ไม่ทรงสามารถปกครองชาติให้สำเร็จได้ หากขาดความร่วมมือ ความสามัคคีของประชาชน ประชาชนทุกกลุ่มทุกฝ่ายต่างมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติด้วยความตั้งใจ จึงจะสามารถสร้างความผาสุกความรุ่งเรืองมั่นคงให้แก่ชาติได้

๒.๒ วรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มที่ ๒ ประกอบด้วยคำฉันท์ดุชฎีสังเวยกล่อมช้างสำคัญจำนวน ๕ เรื่อง เนื่องจากวรรณกรรมกลุ่มนี้แต่งโดยดำเนินตามขนบอย่างมาก จึงไม่ปรากฏความแตกต่างกันมากนัก ในที่นี้จะกล่าวถึงโดยรวม วรรณกรรมกลุ่มนี้แบ่งเป็น ๔ ลา ได้แก่ บทสดุดี บทลาไพร บทชมเมือง และบทสอนช้าง เริ่มด้วยบทสดุดี ซึ่งมีทั้งบทไหว้พระรัตนตรัย อัญเชิญเทพสำคัญของพราหมณ์ เทพที่เกี่ยวข้องและให้กำเนิดช้างมาชุมนุมเพื่อเป็นพยานรับเครื่องบัตร์พลีและช่วยให้อภินิหารสัมฤทธิ์ผลในบทสดุดียังมีส่วนที่กล่าวถึงกำเนิดและที่มาของช้างสำคัญเชือกนั้นและการพระราชพิธีต่อมาเป็นบทลาไพร เชิญชวนให้ช้างละความทุกข์ทั้งเรื่องอากาศ อาหารการกิน ความลำบากเรื่องที่อยู่และสัตว์ร้าย ละความห่วงอาลัยโหยงช้างเพื่อมาอยู่เมือง บางเรื่องเป็นการขอขมาพระโพธิ์เทศรักษาป่าที่ได้ล่วงละเมิดและขอเทพอำนาจพรแต่พระมหากษัตริย์ บางเรื่องกล่าวถึงความน่ารื่นรมย์ของป่าแต่ช้างจำเป็นต้องจากมาด้วยเหตุผลคือมีหน้าที่เป็นราชพาหนะ ถัดมาคือบทชมเมือง พรรณนาความสวยงามเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองมีอาคาร มีสถานที่ทำการของรัฐ ตลอดจนความสวยงามสะกดกลบคายของโรงช้างต้นช้างได้กินนอนอย่างมีความสุขไม่ต้องเผชิญภัยใดๆ ในวรรณคดีไทยทั่วไป บทชมเมืองเป็นขนบอย่างหนึ่งที่แต่งไว้ตอนต้นของวรรณคดีเพื่อแสดงถึงพระบารมีของพระมหากษัตริย์ทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง สุดท้ายคือบทสอนช้างให้รู้ฐานะและหน้าที่ในการเป็นราชพาหนะ รักษาภริยา ตั้งใจทำหน้าที่ ไม่พาลเกร ในตอนท้ายมีการขอพรเทพยดาให้คุ้มครองพระมหากษัตริย์ บ้านเมืองและประชาชนให้เจริญ มีความอุดมสมบูรณ์ มีความร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากภัย บางฉบับอาจกล่าวอวยพรพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์อื่นหรืออวยพรรัฐบาล ถ้าเป็นคำฉันท์ดุชฎีสังเวยกล่อมช้างแบบโบราณจะมุ่งเน้นพระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียวเพราะทรงเป็นศูนย์กลางของพระราชพิธีการเรียงลำดับลาต่าง ๆ นี้บางเรื่องอาจเรียงสลับกันหรือมีจำนวนลาไม่ครบถ้วนก็ได้

ในบรรดาวรรณกรรมพระราชพิธี วรรณกรรมกลุ่มที่ ๒ นี้มุ่งเน้นขั้นตอนของการประกอบพระราชพิธีจนดูเหมือนว่าเป็นพิธีสำหรับช้าง แต่เมื่อพิจารณา

และเป็นหน้าที่ของข้างมีตระกูลที่ต้องมาถวายงานพระมหากษัตริย์และประพติตัวดี
เฉกเช่นข้าราชการสำนักคนหนึ่ง

มาเป็นข้าองค์ราชย์
ก็ต้องเสี้ยมเจียมตน

จักทำสิ่งใด

(เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๓๑, น. ๔๓)

หน้าที่อีกอย่างหนึ่ง คือ การปกป้องรักษาพระมหากษัตริย์และบ้านเมือง

หนึ่งว่าอันราชหัตถ์

เลอลักษณ์ประทุมศรี

หาเคยปรากฏแต่ไร

จึงควรเศวตกฤษกร

พร้อมเพรียงร่วมใจ

สามัคคีพิทักษ์ราชัน

.....
คือรู้งานการกระบวน

.....
รู้จักอันควร

กล้าหาญชาญเดชศักดิ์ดา

(เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๓๑, น. ๖๖)

และการที่ต้องกล่อมข้างให้ยินยอมมาทำหน้าที่นี้ก็เพื่อพระมหากษัตริย์ เพราะพระองค์
ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอันเป็นประโยชน์ต่อชาติ ข้างซึ่งเป็นข้าทูลละอองธุลี
พระบาทก็ต้องกระทำตาม การสมโภชข้างจึงเป็นนัยแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบารมีสูงส่ง ความชื่นชมพระบารมีนี้ปรากฏแทรกอยู่เป็นระยะ ทั้ง
ในตอนต้นเรื่องในตำแหน่งของบทไหว้ครูและในตอนท้ายเรื่องซึ่งเป็นบทขอพรอวยพร
มักจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชจริยวัตรอันงดงาม น้ำพระทัยอันเปี่ยมด้วยพระเมตตา
กรุณาและพระราชกรณียกิจทั้งหลายที่ทรงปฏิบัติในการปกป้องรักษาและสร้าง
ความเจริญพัฒนาให้แก่บ้านเมือง บทชมเมืองในคำฉันท์ดุชะฎิสังเวยบางเรื่องกล่าวถึงสิ่งก่อสร้าง
โครงการ หรือหน่วยงานที่พระมหากษัตริย์ทรงริเริ่มเพื่อสร้างความเจริญให้แก่บ้านเมือง
เช่น พระราชวังจักรลดารโหฐานเป็นสถานที่ทดลองโครงการต่าง ๆ เช่น แปลงนาสาธิต
การเลี้ยงโคนม บ่อปลา เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางข้างสำคัญนี้
มุ่งเน้นพระมหากษัตริย์คุณและความสำคัญของพระมหากษัตริย์ ดังเช่น การกล่าว
เปรียบเทียบพระมหากษัตริย์ว่ามีบทบาทสำคัญต่อบ้านเมืองประดุจพระอาทิตย์ส่องโลก
เลี้ยงโลก

พระภาคย์พรณรายชายฉัน คือดาวเนรมันต์
 แลจันทร์พิมานมณฑล
 สองโลกเลี้ยงหล้าสากล พระฤทธิเรืองรณ
 พระเดชจำเริญยีนยง

(พิธิศรีวิสุทิตคุณ, ๒๕๓๑, น. ๒๔)

คาบนี้มีเศวตดำไร ซึ่งสี่เทพไท
 สรรสร้างมาคู่บารมี
 แห่งองค์พระนฤบดี ภูมิพลจักรี
 พระเกียรติพระคุณอุ้นสยาม

(สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา, ๒๕๓๑, น. ๙๘)

เนื้อหาหลักของเรื่องนี้มุ่งชี้ว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีความสำคัญที่สุดและทรงเป็นศูนย์กลางของพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางซึ่งสำคัญ ดังนั้นแม้ว่าพระราชพิธีนี้จะเป็นการรับขวัญซึ่งจะนำมงคลมาสู่บ้านเมือง แต่ข้างก็เป็นเพียงสิ่งหนึ่งที่เสริมพระบารมีพระมหากษัตริย์ให้เด่นชัดขึ้นเท่านั้นไม่ใช่ประเด็นสำคัญที่ต้องการเสนอผ่านวรรณกรรม

แนวความคิดของพระราชพิธีที่สังเกตได้จากวรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มที่ ๒ นี้ คือผลจากการที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นธรรมราชา ทรงใช้ธรรมะเป็นหลักในการปกครอง นับว่าเป็นการสั่งสมบุญบารมีทำให้ได้สิ่งมงคล คือข้างสำคัญมาสู่บ้านเมือง และข้างมงคลนี้ทำให้บ้านเมืองมีแต่ความสุข สมบูรณ์และเจริญรุ่งเรือง นอกจากนี้ยังเสนอแนวความคิดพระมหากษัตริย์ทรงยังคงมีบทบาทสำคัญด้านการปกครอง การบำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชนและข้าราชการบริพาร พึงกระทำหน้าที่เพื่อสนองพระราชประสงค์

๒.๓ วรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มที่ ๓ มีเรื่องเดียว คือ คำฉันท์สดุดีพระราชพิธีศรีสังข์ปานกาลใช้เป็นบทอ่านในพระราชพิธีพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามธิบดี และพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา วรรณกรรมเรื่องนี้แบ่งเป็น ๔ บท ได้แก่ บทสดุดีพระพุทธรูปรามธิบดีนปฎิมากร บทราชสดุดีบทชุมนุมเทพยดา และบทขอพร อวยพร และสาปแช่ง เริ่มด้วยบทสดุดี เป็นการเล่าความเป็นมาของพระพุทธรูปรามธิบดีนปฎิมากรที่ประดิษฐานไว้เป็นพระประธานในพระราชพิธีว่าเกิดจากฝีมือรังสรรค์ของเทพยดาจึงดงาม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย

ซึ่งสะท้อนความคิดเรื่องพระพุทธเจ้าทรงผจญและเอาชนะพญามารได้ซึ่งสอดคล้องกับพระพุทธคุณในการปกป้องรักษาบ้านเมืองให้สุขสำราญปราศจากความทุกข์ อีกทั้งยังคุ้มครองรักษาพระมหากษัตริย์ผู้ปกครองแผ่นดิน จากนั้นเป็นบทราชสดุดี เป็นการขยายความบทสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นเทพ ทรงดูแลบ้านเมือง ทรงพระเมตตา ทรงพระปรีชาญาณรอบรู้ และทรงมีธรรม ถัดมาเป็นบทสรรเสริญพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีพระประยูรญาติ และข้าราชการบริพารที่เจตีย์ฉลาด รอบรู้ เชี่ยวชาญในการทำงาน มีความจงรักภักดี ตั้งใจทำหน้าที่สนองพระราชประสงค์โดยสุจริต ในครั้งนี้ต่างพร้อมใจกันสมโภชพระพุทธปฏิมา ขอให้พระพุทธคุณดลบันดาลให้เกิดสิริมงคลและความสุขสำราญ ต่อจากนั้นเป็นบทอัญเชิญเทพยดามาชุมนุมเป็นพยานในพระราชพิธี ได้แก่ เทพยดาคำคัญทั้งสามของพราหมณ์ พระสยามเทวาริราช และเทพยดาร์क्षाพระนคร เพื่อบันดาลให้พระแสงศาสตราวุธที่จรดลงไปในน้ำสาบาน ทำให้กลายเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์สังหารผู้ที่คิดคดทุจริตต่อพระมหากษัตริย์ได้ เนื้อความตอนนีกล่าวถึงขั้นตอนการจรดพระแสงศาสตราวุธลงในน้ำสาบานอย่างสั้นๆ มีทั้งพิธีพุทธและพราหมณ์ แล้วจึงเริ่มสาปแช่งผู้ที่คิดคดคิดร้ายต่อพระมหากษัตริย์ ขอให้เทพยดาดลใจให้ทรงทราบ เพราะพระมหากษัตริย์นั้นทรงมีพระคุณต่อบ้านเมืองและปวงชน พระราชทานสิ่งที่เป็นลาภยศ ทรงรักษาและเลี้ยงโลกด้วยธรรม ทำให้บ้านเมืองเป็นเมืองเกษมธรรมที่อุดมสมบูรณ์และมีความสุข มีเมืองอื่นมาขอพึ่งพระบารมี นอกจากนี้ยังทรงมีบุญญาธิการและรอบรู้ราชศาสตร์ จึงขอทวยเทพปกป้องรักษา หากใครคิดทำร้ายพระมหากษัตริย์ ขอให้ประสบความทุกข์ เป็นโรค ไม่ประสบกับสิ่งที่พึงใจ ปราศจากความสมหวังในรัก ส่วนผู้ที่กตัญญูต่อพระองค์ ขอให้เจริญด้วยลาภยศเงินทอง มีที่อยู่อาศัย เมื่อเสียชีวิตไป ขอให้ได้เกิดในทิพยวิมาน เป็นเทพบุตรมีอัปสรมาบำเรอความสุข หากต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็ขอให้ได้เกิดในตระกูลที่ดี มีความสุข มีทรัพย์สิน มีคู่สมรสสมตระกูลและเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย

แนวความคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มนี้ มุ่งชี้ให้เห็นความสำคัญของพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกับวรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มที่ ๒ แต่มุ่งเน้นความสำคัญในแง่การเป็นผู้ปกครองอย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาเนื้อความในคำฉันท์สดุดีพระราชพิธีศรีสังฆปาณกาลจะเห็นว่าผู้แต่งมุ่งชมเชยบารมีและพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ที่ทำให้ทรงปกครองบ้านเมืองได้ดี โดยที่ผู้แต่งได้ชี้ให้เห็นผลดีจากพระปรีชาสามารถด้านการปกครอง ทำให้บ้านเมืองสงบร่มเย็น ประชาชนมีความสุขกาย

สบายใจ บ้านเมืองเป็นเมืองเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ มีบ้านเมืองอื่นมาขอพึ่งพระบารมี เป็นที่สรรเสริญของปวงชน เช่น

พระคุณอดุลเดชฤทัย	ร่วมเกล้าถ่อมใจ
แห่งข้ารัฐบาทบางสุ	
พระราชทานยศศักดิ์โดยประสงค์	ตามตระกูลวงศ์
แลศิลปศาสตร์หัตถกรรม	
สงวนโลกย์เลี้ยงหล้าโดยธรรม	ทั่วทวยเขตชั้นตรี
แว่นแคว้นนิคมสมบูรณ์	
เมืองออกอ่อนเกล้ามาทูล	รัฐบาทดินทร์สุริย์
เนื่องเนื่องเหลือนับคณนา	
ถวัลยราชกรุงเทพมหานคร	นครชั้นทสี่มา
เกษมเกษตรเทศไทย	

(ปี๋ มาลากุล, ๒๕๑๒, น. ๕๕)

การที่ทรงปกครองได้ดีนั้นเพราะทรงมีความรอบรู้และมีพระมหากรุณาธิคุณ ทรงปกครองแผ่นดินโดยใช้หลักธรรม นอกจากประชาชนจะชื่นชมแล้ว สิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นมีพระพุทธรูปรามณีนรัตนปฏิมากร พระพุทธรูปลิงค์ และเทพยดาสำคัญ ทั้งสามของพวกรามณีย่อมสรรเสริญและอำนวยพรให้ปราศจากผู้คิดร้าย ด้วยบุญญาธิการ ทำให้ทรงมีพระประยูรญาติและข้าราชการบริพารตำแหน่งน้อยใหญ่ที่มีความรอบรู้และตั้งใจทำกิจการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชาติบ้านเมืองเพื่อสนองพระราชประสงค์ เช่น

เหตุย ๓ เทียมชลกระแสด	สินธุซึ่งมहिมา
แพร์พร้อมพระคุณกรุณา	นิกรทั่วไผทไทย
พระองค์อัครางปฤศญาณ	กลจางลงแผ่นไสไล
ทราบทุกธรรมนิยมประณัตินัย	คะติโลกย์อันควรคง
อาทอในธรรมทศพิศ	ณ คติดำรงตรง
บรรจาดจ้านแกจิตรวง	คหวัดฤเรียงราย

(ปี๋ มาลากุล, ๒๕๑๒, น. ๕๖)

อีกทั้งวรรณกรรมเรื่องนี้ยังแสดงให้เห็นว่าการประกอบพระราชพิธีถือน้ำกิติ การปกครองโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขก็ดี มุ่งสร้างความสงบสุขให้แก่ประชาชน นับว่าเป็นประโยชน์และเป็นผลดีต่อประชาชน ดังที่ปรากฏในบทอัญเชิญเทพยดาชุมนุมจะกล่าวเน้นขอพรจากเทพยดาเพื่อให้เกิดความสุขสวัสดิ์แก่ประชาชนเป็นสำคัญ

เชิญประสิทธิ์เวทวิชฌมนตร์	ให้ประชาชน
เนาศานติสุขอำรุง	
.....	.....
อวยอศิศวเวทพิพมณตร์	ให้ประชาชน
ลวส์ดีปราศทุกข์สุขศานดี	
.....	.....
จงคตพิพยเวทพรพรหมมณตร์	ให้ประชาชน
ศานติท้าวด้วแดนสยาม	
.....	.....
สยามเทวาริราชฤทธิแรง	ศักดิ์สิทธิ์เข้มแข็ง
รักษากรุงเทพมหานคร	

(ปีย์ มาลากุล, ๒๕๑๒, น. ๕๓)

ดังนั้นแนวความคิดของวรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มที่ ๓ คือ การแสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีบุญญาธิการ ทรงมีความรอบรู้ และทรงใช้หลักกรรมในการปกครอง มีผลให้บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข พระมหากษัตริย์ทรงมีพระคุณในฐานะผู้ปกป้องรักษาและสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่แผ่นดิน ทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุข ทรงทำประโยชน์ต่อบ้านเมือง จึงทรงเป็นผู้ปกครองที่มีคุณลักษณะเหมาะสมและทรงมีความชอบธรรมในการปกครอง ด้วยคุณความดีของพระองค์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจึงคุ้มครองรักษา ดังนั้นเหล่าข้าราชการบริพารและประชาชนก็ควรมีความกตัญญูและมีความจงรักภักดีต่อพระองค์

๒.๔ วรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มที่ ๔ ใช้เป็นบทเหเรือในกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธีในโอกาสพิเศษ เช่น การเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคเพื่อถวายผ้าพระกฐิน ก็โปรดเกล้าฯ ให้จัดกระบวนพยุหยาตราชลมารค ซึ่งต้องมีการเหเรือในระหว่างที่เสด็จพระราชดำเนินด้วย วรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มนี้แบ่งเป็นบท จำนวนบทไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับพระราชพิธีแต่ละพิธี เนื่องจากบทเหเรือที่ใช้ประกอบพระราชพิธีในรัชกาลปัจจุบันผู้แต่งมีเพียงคนเดียว แม้ว่าจะใช้ประกอบพระราชพิธีนี้หลายครั้ง แต่ยังคงเนื้อหาหลักไว้ และปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเพียงบางตอน จึงจะกล่าวถึงกาพย์เหเรือนี้โดยรวม วรรณกรรมกลุ่มนี้แบ่งเป็นบท มีประมาณ ๔-๕ บท ประกอบด้วย บทชมเรือกระบวน บทบุญกฐิน บทชมเมือง บทเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณรัชกาลที่ ๙ และบทสรรเสริญพระบารมี บทบุญกฐิน

และบทเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณรัชกาลที่ ๙ เป็นบทแต่งเสริมและใช้เป็นบทเห่ที่ใช้เฉพาะบางพระราชพิธี เริ่มต้นเนื้อความจากบทชมเรือกระบวน เน้นศิลปกรรมในการประดิษฐ์เรือ และการเห่เรือที่ไพเราะเพื่อแสดงให้เห็นว่างานศิลปะลักษณะนี้เป็นสมบัติของชาติที่คนไทยควรรักษาไว้ ต่อมาเป็นบทบุญกฐิน กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ทรงมีบทบาทด้านการอุปถัมภ์พุทธศาสนา ทำให้ประเทศไทยเป็นเมืองแห่งศีลธรรม คนไทยก็ชอบถือศีลทำบุญ มีธรรมะเป็นที่พึ่งและช่วยขัดเกลาจิตใจคนไทย ด้วยบุญบารมีที่พระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีทรงบำเพ็ญมาช่วยรักษาราชวงศ์จักรีไว้ เทพยดาต่างอวยพรให้พระราชวงศ์ทุกพระองค์ทรงเกษมสำราญ ถัดมาคือบทชมเมือง ซึ่งแต่โบราณการชมเมืองคือการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ว่าทรงปกครองได้ดี บ้านเมืองจึงเจริญและสงบสุข แต่ในกาพย์เห่เรือนี้เน้นว่าประเทศไทยมีสิ่งดีงามมากมาย ทำให้คนไทยอยู่อย่างมีความสุข มีประวัติศาสตร์ของอาณาจักรอันยาวนาน บ้านเมืองมีความสุขดุจสวรรค์ มีวัด เมืองและพระราชวังที่งดงาม มีพืชพันธุ์อุดมสมบูรณ์สำหรับเลี้ยงดูผู้คนในประเทศ คนไทยมีรอยยิ้มแห่งมิตรไมตรี ถึงยุคที่ยากลำบากก็สู้งาน มีศาสนาให้ร่วมเงา ผูกใจให้ทำดี และสุดท้ายคือมีพระเจ้าแผ่นดินที่เป็นเพชรประดับเมือง ทำให้ผู้ได้ปกครองอยู่อย่างร่มเย็น ทำให้ธงไตรรงค์ของไทยโบกสะบัดอวดโลกได้ เพราะมีสิ่งที่ดีงามเหล่านี้ หากใครจะรุกรานยึดครองบ้านเมืองไทย คนไทยจะต้องปกป้องรักษา เพราะฟ้าของแผ่นดินไทยงดงามกว่าฟ้าของแผ่นดินใด ปิดท้ายด้วยบทสรรเสริญพระบารมีที่มีความสำคัญเพราะการกำหนดให้บทสรรเสริญพระบารมีอยู่สุดท้าย ซึ่งเป็นตำแหน่งของบทสรุป เพื่อชี้ให้เห็นว่าการที่บ้านเมืองสงบร่มเย็น เป็นเมืองธรรมเมืองทอง มีความสุขสำราญได้นั้น เพราะประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ที่ใช้หลักธรรมในการปกครองบ้านเมือง ทรงยอมเหน็ดเหนื่อยลำบากในการช่วยเหลือแก้ปัญหาประชาชน พระเมตตาที่แผ่ขยายออกไปทำให้ประชาชนทุกทิศหมดทุกข์ พระองค์จึงได้รับการสรรเสริญปิดท้ายด้วยการอวยพรให้ทรงพระเจริญ มีความสวัสดิ์และทรงสมพระราชประสงค์ทุกสิ่ง ส่วนบทเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณรัชกาลที่ ๙ ก็มีเนื้อความเป็นการสรรเสริญพระบารมีเช่นกัน

วรรณกรรมพระราชพิธีกลุ่มที่ ๔ นี้ จะเห็นได้จากน้ำเสียงของผู้แต่งว่ารู้สึกชื่นชมในความเป็นไทย ไม่ว่าจะเป็นผู้คน บ้านเมือง ธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งผู้แต่งรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ดีงามที่อยู่คู่เมืองไทย เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะคนไทยมีจิตใจดี เพราะยึดมั่นในพระพุทธศาสนาช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้มีคุณธรรม เอื้อเพื่อเอื้อแผ่

และรักสงบ และสิ่งที่สำคัญคือมีพระมหากษัตริย์ที่ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรมจึงทรงปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็น สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศไทย เช่น

ทรงภพอุปลัมภก	ทรงยกยอกเป็นยอดยิ่ง
เผ่าไทยได้พักพิง	จึงมืองแผ้วจากภัยพาล
ร่วมผ้ากาสาวพัตร์	เจกร่มฉัตรรุ่งเรืองฉาน
เป็นถิ่นแห่งศีลทาน	ทุกหย่อมย่านจึงร่มเย็น
ดินแดนแห่งกาสาวร์	คือสมญาโลกยกยอเห็น
ศีลธรรมที่บำเพ็ญ	ช่วยดับเข็ญทุกคราวครัน
บัวบุญจึงเป่งบาน	อยู่กลางธารหทัยธรรม์
รอยยิ้มย่อมเย็นเย็น	ถึงน้ำใจและไมตรี

(ทองย้อย แสงสินชัย, ๒๕๓๙, น. ๔๙๙-๕๐๐)

พี่ชพันธุ์ธัญญาผล	เลี้ยงชีพชนคดลอุดม
นาสวนชวนชื่นชม	ร่วมรื่นไม้ไพรพฤกษ์มี
รอยยิ้มพิมพิไลสวย	ชวนร่วมรอยด้วยไมตรี
เสน่ห์ประเพณี	ศรีสง่ามานิรันดร์
.....	.....
ราชันขวัญสยาม	ปิ่นเพชรงามปักธานี
ร่วมพระบารมี	ศรีไผ่ทัดตรัยชน
ไตรรงค์ธงชัยโชค	ลอยอวดโลกโบทกลมบน
ขวัญฟ้าขวัญตายล	ฉันเลิศหลักศักดิ์ศรีสยาม

(ทองย้อย แสงสินชัย, ๒๕๓๙, น. ๕๐๑)

แม้ว่าจะมีแนวความคิดเรื่องเกี่ยวกับความภูมิใจในชาติที่ไม่ดีด้อยกว่าชาติใด แต่แนวความคิดสำคัญที่ปรากฏในภาพย์เหเรือก็ยังคงเป็นการเน้นความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในการปกครองบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี ทำให้ประชาชนมีความสุขปราศจากทุกข์

ภาพย์เหเรือนี้จะเน้นเรื่องของกาวเป็นธรรมราชามากเป็นพิเศษ ชี้ให้เห็นว่าการที่พระมหากษัตริย์ทรงมีทศพิธราชธรรมโดยเฉพาะการมีเมตตาธรรมอย่างสูงเป็นเหตุผลที่ทำให้ประชาชนพันทุกข์ภัย ทรงยอมเสียสละความสุขส่วนพระองค์ ทรงงานหนักเพื่อประชาชนซึ่งเป็นบทบาทของพระมหากษัตริย์ในด้านศาสนา และการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการปกครองได้เป็นอย่างดีสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องธรรมราชา

ที่มีมาแต่เดิม

หัตถิพิพม์แห่งท่านให้	กำจัดใช้กำจัดเชิญ
ถอนทุกข์ชุกลำเค็ญ	เย็นทั่วหน้าห้าสิบฉนวน
แผ่นดินที่ทรงครอง	แผ่นดินทองแผ่นดินธรรม
คราวเชิญเข้าครอบงำ	ทรงดับเชิญทุกคราวครัน
เหน็ดเหนื่อยนั้นหนักนัก	ทรงงานหนักอเนกอนันต์
วันพักเพียงสักวัน	ก็แสนน้อยดูนานเกิน
.....	.....
หัวใจไทยทั้งชาติ	ไม่เคยขาดพระคุณไซ
อุ้นเกล้าทั้งใกล้ไกล	อิมเอมใจสุขกำจ่าย
.....	.....
พระเสด็จดับทุกข์	ชุกเชิญหายไปทุกหน
พระเหน้อยหนักอนันต์	ทรงทุกข์ทนเพื่อทวยไทย

(ทองย้อย แสงสินชัย, ๒๕๓๙, น. ๕๐๓-๕๐๔)

จากการพิจารณาวรรณกรรมพระราชพิธีในรัชกาลปัจจุบันทุกกลุ่ม จะเห็นว่ามุ่งแสดงคุณลักษณะและบทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้นำและผู้ปกครองบ้านเมืองคล้ายกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน ดังนี้

๑. คุณลักษณะของพระมหากษัตริย์ คือ ทรงมีบุญญาธิการสูงส่ง เนื่องจากทรงสั่งสมบุญบารมีทำให้ทรงได้เป็นพระมหากษัตริย์ สิ่ง que แสดงบุญบารมี เช่น การได้ช้างสำคัญคู่พระบารมี เป็นต้น พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทพตามปางเกิด และพระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมเดชาานุภาพทำให้ชาติบ้านเมืองสงบร่มเย็นได้ ซึ่งได้จากอำนาจธรรมที่ทรงยึดถือและทรงปฏิบัติ

๒. บทบาทหน้าที่สำคัญของพระมหากษัตริย์ คือ การเป็นผู้ปกครองที่ดี เนื่องจาก

๒.๑ พระมหากษัตริย์ทรงพระปรีชาญาณ เฉลียวฉลาด รอบรู้ ราชศาสตร์ ทรงรู้วิธีการปกครองบ้านเมือง ทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุข สร้างความเจริญ มั่นคงให้แก่ประเทศชาติ

๒.๒ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งธรรมะสำหรับผู้ปกครอง เช่น ทศพิธราชธรรม สิ่ง que มุ่งเน้นคือเมตตาธรรมต่อประชาชน จึงทรงมีความชอบธรรมใน

การปกครอง ทรงเป็นผู้ปกครองที่ดี ทรงเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยึดของประชาชน

๒.๓ การเป็นพระมหากษัตริย์คือการมีพระราชภาระหนัก ต้องทรงเสียดลความสุขและทรงทำประโยชน์เพื่อแผ่นดินเป็นสำคัญ ซึ่งเรื่องของงานหนักและยากลำบากนี้อาจดูขัดแย้งกับความเข้าใจของคนทั่วไปว่า การเป็นพระมหากษัตริย์คือความสุขสบาย ไม่มีความยากลำบาก แต่ในวรรณกรรมพระราชพิธีแสดงให้เห็นพระราชภาระต่อประชาชน พระมหากษัตริย์ทรงต้องปกป้องประชาชนให้พ้นทุกข์ภัย สร้างความสุขสงบ ความเจริญพัฒนา และความมั่นคงของชาตินั้น ทรงต้องกระทำทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือต้องทรงลงมือแก้ไขปัญหาลูกๆ ด้วยพระองค์เอง และทางอ้อมคือการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ประชาชน โดยการจัดพระราชพิธีต่างๆ เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่บ้านเมือง บวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือ

๒.๔ พระราชภาระของพระมหากษัตริย์คืองานของชาตินับว่าเป็นเรื่องสำคัญ ทรงไม่สามารถกระทำเพียงลำพังได้ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชาติ ซึ่งแต่ละคนแต่ละกลุ่มต่างก็มีหน้าที่ต่อชาติไม่ใช่เฉพาะพระมหากษัตริย์ หากปฏิบัติได้เช่นนี้ ชาติจึงอยู่รอด แสดงให้เห็นว่าเรื่องของชาติเป็นทั้งเรื่องของพระมหากษัตริย์และไม่ใช่แต่เพียงเรื่องของพระมหากษัตริย์ เหตุที่กล่าวว่าเป็นเรื่องของพระมหากษัตริย์เพราะวรรณกรรมพระราชพิธียังคงสะท้อนคุณสมบัติของผู้นำที่ดีมีอยู่พร้อมในพระมหากษัตริย์ แต่ที่กล่าวว่าจะไม่ใช่แต่เพียงเรื่องของพระมหากษัตริย์เพราะวรรณกรรมพระราชพิธีในรัชกาลปัจจุบันให้ความสำคัญแก่ประชาชนในฐานะผู้สร้างความเจริญให้แก่ชาติมากกว่าอดีต โดยพยายามชี้ว่าประชาชนแต่ละกลุ่มต่างก็มีหน้าที่ต่อชาติด้วยกันทั้งสิ้น และควรทำหน้าที่ของตนให้ครบถ้วนสมบูรณ์เพื่อความเจริญของชาติ เช่นทหารมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ประชาชนมีหน้าที่ทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงคนในประเทศ เป็นต้น และแม้ว่าประชาชนจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาติ แต่พระมหากษัตริย์ก็ยังคงมีความสำคัญที่สุดในฐานะผู้นำของชาติ

๓. ชาติไทยมีสิ่งดีงามที่เชิดหน้าชูตาได้ มีคนดีมีน้ำใจ เป็นเมืองพุทธ เป็นดินแดนแห่งความอุดมสมบูรณ์ มีศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ดีงาม และมีสิ่งดีที่สุดคือพระมหากษัตริย์ที่ทรงห่วงใยดูแลทุกข์สุขของประชาชน พระองค์ทรงเป็นสาเหตุที่สร้างความเจริญพัฒนาให้แก่ประเทศชาติและประชาชน

วรรณกรรมพระราชพิธีในรัชกาลปัจจุบันมีบทบาทสำคัญต่อพระราชพิธีเนื่องจากทำให้ได้เผยแพร่แนวคิดและจูงใจให้เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจัดพระราชพิธี

ว่า แม้ว่าพระราชพิธีต่างๆ จะเป็นพิธีสำหรับพระมหากษัตริย์ แต่ในปัจจุบันการที่พระมหากษัตริย์โปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีนั้นจัดขึ้นเพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองและประชาชน การประกอบพระราชพิธีจึงมุ่งสร้างความอุดมสมบูรณ์ มั่นคงปลอดภัยและเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองและประชาชนเป็นสำคัญ และบทบาทของวรรณกรรมพระราชพิธีในปัจจุบันที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นคือ การมีเนื้อหาที่สนับสนุนให้เห็นว่าหน้าที่การเป็นผู้นำด้านการปกครองเป็นของพระมหากษัตริย์ เพราะทรงมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำ ทรงปกครองด้วยธรรมและทรงมีความชอบธรรมในการปกครองตลอดจนทรงเป็นเหตุผลที่ทำให้บ้านเมืองเจริญมั่นคงและประสบแต่สิ่งที่ดีงาม วรรณกรรมพระราชพิธีได้ทำหน้าที่ปรับความคิดความเห็นของผู้ที่ได้รับฟังรับชมพระราชพิธีให้เป็นไปตามทิศทางที่ประสงค์และสอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมือง การแทรกทศนะที่ติดต่อพระมหากษัตริย์นี้เป็นการเน้นให้เห็นคุณค่าของพระมหากษัตริย์ในโลกปัจจุบัน อีกทั้งยังสังเกตได้ว่าแนวทางการปกครองที่กล่าวถึงนี้เป็นแนวทางที่พระมหากษัตริย์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันทรงยึดถือปฏิบัติสืบมา จึงเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่ทรงคุณค่า คงคุณค่าความดี เป็นสถาบันการปกครองที่ยั่งยืนมั่นคงและเหมาะสมสำหรับสังคมไทย

ด้วยแนวความคิดและเนื้อหาของวรรณกรรมพระราชพิธีในลักษณะเช่นนี้ เมื่อมีการถ่ายทอดพระราชพิธีผ่านวิทยุและโทรทัศน์เพื่อให้ประชาชนรับชมได้ทั่วประเทศ ทำให้นัยแห่งการสรรเสริญพระเกียรติที่ปรากฏในวรรณกรรมพระราชพิธีในปัจจุบันเป็นที่รับรู้กันอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น วรรณกรรมพระราชพิธีจึงสามารถทำหน้าที่เป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติในโลกปัจจุบัน และอาจทำหน้าที่ในการเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติในบริบทสังคมสมัยใหม่แทนวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติซึ่งเป็นหนังสือซึ่งเคยนิยมกันมาแต่เดิม

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๔๙, น. ๒๖) กล่าวไว้ว่า “ประเพณีทั้งหลายนั้นล้วนทำ ‘หน้าที่’ อะไรบางอย่างเสมอ และ ‘หน้าที่’ ของประเพณีก็เกิดขึ้นจากความหมาย ฉะนั้นประเพณีต่างๆ จึงไม่เคยหยุดนิ่งโดยไม่เปลี่ยนแปลง เพราะคนย่อมนิยามความหมายใหม่ให้แก่ประเพณีไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม” ข้อความนี้สนับสนุนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของหน้าที่ของวรรณกรรมพระราชพิธีที่อาจตีความหมายใหม่ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติในยุคปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการโครงการหนังสือที่ระลึกพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก. พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. วันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕. กรุงเทพฯ: บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๕.
- คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ. ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. ชุมนุมฉันทัดุชฎีสังเวยกล่อมช้างสำคัญในรัชกาลปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๑.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชพิธีสิบสองเดือน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๑๖.
- ทองย้อย แสงสินชัย. “บทเห่เรือ.” จดหมายเหตุพระราชพิธีกาญจนภิเษก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. “คำฉันทัดุชฎีสังเวยกล่อมช้างสำคัญ ๓ เชือก.” ชุมนุมฉันทัดุชฎีสังเวยกล่อมช้างในรัชกาลปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๑.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. “คำฉันทัดุชฎีสังเวยกล่อมพระศรีนราธิรัฐ.” ชุมนุมฉันทัดุชฎีสังเวยกล่อมช้างในรัชกาลปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๑.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. “ฉันทัดุชฎีสังเวยสมโภชพระพุทธรูปมหารัตนปฏิมากร.” พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล สหประชาพาณิชย์, ๒๕๒๗.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. “สงกรานต์ที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นใหม่.” มติชนสุดสัปดาห์ ๒๖ (๒๑-๒๗ เมษายน ๒๕๔๙): ๒๕-๒๖.
- ณัฐภัทร จันทวิษ. พระราชพิธีบรมราชาภิเษก. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๕๒.
- ปิยะ มาลากุล, หม่อมหลวง. พระราชพิธีเดือนน้ำพระพิพัฒน์สัตยา. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท อ่อง ไชยโกนิษฐ ม.ว.ม., ป.ช., ท.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๗ ตุลาคม ๒๕๑๒. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๒.
- พิธีศรีวิสุทธิคุณ, พระมหाराชาครู. “ฉันทัดุชฎีสังเวยกล่อมพระเศวตอดุลยเดชพาหน.” ชุมนุมฉันทัดุชฎีสังเวยกล่อมช้างในรัชกาลปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๑.
- เพลินพิศ กำราญ (เรียบเรียง). พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลสหประชาพาณิชย์, ๒๕๒๗.
- ภาวาล บุนนาค. “คำประกาศในพระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช.” พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลสหประชาพาณิชย์, ๒๕๒๗.
- ภาวาล บุนนาค. “พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ.” จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ สมเด็จพระนางเจ้า

- สิทธิบัตรพระบรมราชินีนาถ. หนังสือที่ระลึกพระราชพิธีมงคลอภิเษก. วันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕. กรุงเทพฯ: บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๕.
- ยุพร แสงทักษิณ (เรียบเรียง). *วรรณคดีของพระเกียรติ*. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๓๗.
- ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*. กรุงเทพฯ: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖.
- ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓*. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, ๒๕๒๔.
- วัลลภิศร์ สดประเสริฐ. “บทเพลงดวงบุรพกษัตริราชิราชเจ้า.” *พลอยแถมเพชร* ๑๕:๓๔๙ (๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๙): ๒๕๒-๒๕๔.
- ศรีพนม สิงห์ทอง (รวบรวมและเรียบเรียง). *พระราชพิธีของกษัตริย์ไทย (สมัยโบราณ-ปัจจุบัน)*. พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดไอเดียลโตร์, ๒๕๐๕
- ศิลปินกร, กรม. *จดหมายเหตุงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ.พี.กราฟิคดีไซน์ และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๕.
- ศิลปินกร, กรม. *จดหมายเหตุพระราชพิธีกาญจนาภิเษก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.
- ศิลปินกร, กรม. *คำฉันท์ดุขฎิสังเวย คำฉันท์กล่อมช้างครั้งกรุงเก่า และคำฉันท์คชกรรมประยูร*. กรุงเทพฯ: บริษัทเอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๕.
- ศิลปินกร, กรม. *ประชุมกาพย์เหรีือ*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๒๘.
- ศิลปินกร, กรม. *พระราชพิธีในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร*. จัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ: บริษัท กราฟิคฟอร์แมท (ไทยแลนด์) จำกัด, ๒๕๔๓.
- สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อุทยาน, ท่านผู้หญิง. “คำฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมพระเศวตสุรคชาธาร.” *ชุมนุมฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมช้างในรัชกาลปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๑.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. *ขนบธรรมเนียมประเพณี: ความเชื่อและแนวการปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง*. สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสาร และบทความสดุดีบุคคลสำคัญ, คณะ. ในคณะกรรมาการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. *ชุมนุมฉันท์ดุขฎิสังเวยกล่อมช้างสำคัญในรัชกาลปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๑.
- อักษุจารย์ (ละเอียด รัตนพรหมณี), พระราชครู. “ประกาศบวงสรวงพระราชพิธีกาญจนาภิเษก วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๙.” *จดหมายเหตุพระราชพิธีกาญจนาภิเษก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.